MARS *et* HISTORIA

24e Jaargang nummer 4 - juli/augustus 1990

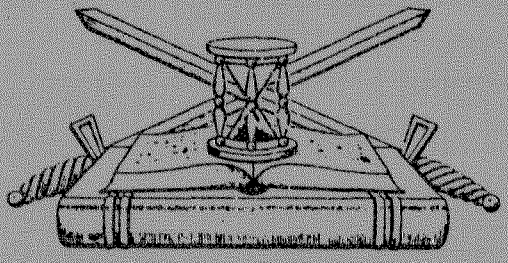

ORGAAN
van de Nederlandse Vereniging ter beoefening van de Militaire Historie. Opgericht 20 augustus 1966. Verschijnt 6 x per jaar.

Beschermheer: Z.K.H. Prins Bernhard der Nederlanden.

SAMENSTELLING VAN HET BESTUUR:
Voorzitter: H. Muller, **Vice-Voorzitter:** F.J. van Lier, **1e Secretaris:** Mevr. P.H.Th. Dumon, **Penningmeester:** drs. J.A. Bom, **2e Secretaris:** E.W. van Popta, **Leden:** Jhr.Mr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, H.F. Fabri, C.N. Nicolas.

ADRESSEN DAGELIJKS BESTUUR:
Voorzitter: Willem III-laan 14, 4835 LB Breda, tel.: 076-653239. **Vice-Voorzitter:** Herenstraat 9, 4116 BK Buren. **Secretaris:** Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564. **Penningmeester:** Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar, tel.: 01751-18624. De contributie bedraagt per jaar min. *f* **35,00**, te storten op rek.nr. **65.82.12.125** van de Nederlandsche Middenstandsbank te Wassenaar, t.n.v. de Nederlandse Vereniging van Militaire Historie of op giro **29 40 790** van de N.V.M.H, te Wassenaar.
SAMENSTELLING REDAKTIECOMMISSIE: J. van den Berg, H.F. Fabri, E.W. van Popta.
Redaktie-adres: Cronestein 85, 2804 EL Gouda.
Ledenadministratie: Mevr. P.H.Th. Dumon, Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, tel.: 015-567564.

AFDELINGSCORRESPONDENTEN:

(1) 'KRIJGSGESCHIEDENIS, KORPSGESCHIEDENIS KL' vóór 1813 olv drs. J.P.C.M. van Hoof, Abrikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage 070-3251955
(2) 'TRADITIES EN CEREMONIEEL' olv P. van der Burg, Hoofdstraat 94, 3972 LC Driebergen 03438-17588
(3) 'UNIFORMKUNDE' olv F.A.Th. Smits jr., Wilgendreef 289, 2272 ET Voorburg 070-3873961
(4) 'RIDDERORDEN EN ONDERSCHEIDINGEN' olv H.G. Meyer, Vollenbergstraat 6, 5801 RP Venray 04780-82992
(5) 'MILITAIRE EMBLEMEN' olv B.C. Cats, Claudiagaarde 72, 1403 JR Bussum 02159-13563
(6) 'WAPENS EN MUNITIE' olv J. Lenselink, Oxfordlaan 49, 2314 EB Leiden 071-894012
(7) 'MILITAIRE MUZIEK' olv mr. R.A. Schimmel, De Mildestraat 57, 2596 SW 's-Gravenhage 070-3246568
(8) 'OVERZEESE VERSTERKINGSWERKEN MET NEDERLANDSE HISTORIE' olv. A.F. Lancker, Weidemolen 56, 1703 TB Heerhugowaard 02207-43171
(9) 'MARITIEME GESCHIEDENIS' olv M.K. Zaagman, Ds. Van den Boschlaan 225, 2286 PH Rijswijk (ZH) 070-3946539
(10) 'NAPOLEONTICA' olv Joh. Schaede, Wouwermanstraat 31III, 1071 LW Amsterdam 020-6624311
(11) 'TWEEDE WERELDOORLOG' olv E.H. Brongers, Rhodestraat 20, 6363 AZ Wijnandsrade (gem. Nuth) 045-242962
(12) 'MILITAIRE EN CIVIELE MINIATUURFIGUREN' olv D.E.J. Stoot, De Wouden 87, 9405 HC Assen
(13) 'VAANDELS EN STANDAARDEN' olv Kl. Sierksma, 'Nij Midgaard', Woelwijk 1, 9255 KE Tytsjerk 05118-2524
(14) 'EERSTE WERELDOORLOG' olv dr. F. Snapper, Burg. Patlijnlaan 136, 2585 BM 's-Gravenhage
(15) 'KONINKLIJKE MARINE' olv B.E. Stuit, Middelzand 2711, 1788 CM Den Helder 02230-44649
(16) 'MILITAIRE GENEALOGIE' olv G. van Zuijdam, Dennenlaan 12, 7313 AM Apeldoorn 055-553839
(17) 'MILITAIRE FOLKLORE' olv F.W. van Steen, Lion Cachetstraat 2, 3851 ZE Ermelo 03417-51983
(18) 'MILITAIRE VOERTUIGEN EN TANKS' olv M.C. van der Hoog, Surinamestraat 40, 2585 GK 's-Gravenhage 070-3634391
J. Bloemendaal, Scheldelaan 10, 2105 XG Heemstede 023-291324
W. den Dunnen, Eekhoornrade 50, 2544 VB 's-Gravenhage 070-3679631
(19) 'KONINKLIJKE LUCHTMACHT' olv J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda 01820-34283
Dr. P.C. Boer, Waterklaver 2, 2804 PN Gouda 01820-35332
(20) 'KNIL' olv C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350, flat 316, 2597 AS 's-Gravenhage 070-3248495
(21) 'MILITAIRE BIBLIOGRAFIE TIJDSCHRIFTEN' olv drs. M.J. Lohnstein, Vondellaan 15, 6881 MC Velp 085-618696
(22) 'MILITAIRE GEDENKTEKENS EN MONUMENTEN' olv drs. J.A. Bom, Storm van 's-Gravesandeweg 23, 2242 JB Wassenaar 01751-18624
(23) 'KORPS MARINIERS' olv drs. J. Nuis, Graaf Willem de Oudelaan 187, 1412 AS Naarden 02159-46037

★

Reeds verschenen nummers kunt U, zolang de voorraad strekt bestellen bij J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda, tel.: 01820-34283.
Losse nummers (inclusief portokosten) *f* 6,75, over te maken aan de penningmeester. Lustrumnummers (5/81 en 5/86) *f* 12,50 (inclusief portokosten). Themanummer 40/45 (3/90) *f* 10,- (inclusief portokosten).
Enveloppen 'Nederlandse schilders van militaire taferelen' *f* 6,- per stuk (inclusief portokosten) overmaken op postgiro 3141628 t.n.v. H. Muller te Breda.
Verkrijgbaar zijn de nrs. 2 (W.C. Staring), 3 (J.W. van Oorschot), 4 (A.M. Luyt) en 5 (H.M. Krabbé).

MARS *et* HISTORIA

De 'NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE', opgericht op 20 augustus 1966 en erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968, is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremoniëel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

INHOUD

F.J. van Lier: Militariade.
G.H.O. de Wit: 1937 Avonduniform voor officieren van het KNIL.
L. van Dorp: De slag bij Balaklava (1854).
G.H.O. de Wit: 1890-2 april-1990.
Bestuursmededelingen:
16e Opgave aanvulling en wijziging op de ledenlijst van september 1987; Algemene ledenvergadering 1990; Jaarverslag van de secretaris; Najaarsexcursie zaterdag 24 november 1990.
Boekbesprekingen.

10 november a.s.
JAARVERGADERING
Militaire Luchtvaart Museum
Soesterberg

10 november a.s.
GROTE RUILBEURS
Militaire Luchtvaart Museum
Soesterberg

24 november a.s.

Najaarsexcursie Brussel

Op het omslag: Heinrich Martin Krabbé (1868-1939).
Op 20 augustus j.l. verscheen de vijfde enveloppe in de serie Nederlandse schilders van militaire taferelen. Deze enveloppe, gewijd aan de schilder Heinrich Martin Krabbé, heeft als thema '325 jaar Korps Mariniers'. U kunt enveloppe nr. 5 verkrijgen door overmaking van *f* 6,-op postgiro 31 41 628 t.n.v. H. Muller te Breda.
De enveloppen nr. 2 (W.C. Staring), nr. 3 (J.W. van Oorschot) en nr. 4 (A.M. Luyt) zijn nog beperkt verkrijgbaar à *f* 6,- per stuk.

Heinrich Martin Krabbé (1868-1939).

MILITARIADE

Een onregelmatig verschijnende rubriek met wetenswaardigheden over onze interessegebieden met U en voor U verzameld door F.J. van Lier, Herenstraat 9, 4116 BK BUREN (Gld.).

1. Zoals U ziet is de ondertitel van deze rubriek iets gewijzigd. Dat heeft meerdere redenen. Enerzijds is het mij door 'n zeer bezet leven niet mogelijk om de redactie een tweemaandelijkse bijdrage te garanderen. Anderzijds komt het voor dat er zo'n overvloed aan kopij is, dat de redactie een uitblijven van mijn bijdrage niet als onoverkomelijk ziet. Ik blijf echter mijn best doen U zo vaak mogelijk deze rubriek voor te schotelen. Uw hulp blijft daarbij noodzakelijk!

2. In maart 1988 begon de Stichting Vrienden van het Militair Luchtvaart Museum met de uitgave van een serie boekwerkjes, waarin vliegtuigen worden beschreven, die hebben gevlogen bij de militaire luchtvaart in Nederland en Nederlands-Indië. Het in maart 1988 als nr. 1 verschenen boekje behandelde de Fokker D-XXI. Daarna verschenen deel 2 over de Fokker D-XII, deel 3 over de Consolidated PBY-S/A Catalina, deel 4 over de De Havilland D.H. Dominie. Onlangs (mei 1990) verscheen deel 5 over de Farman HF-20/HF-22/F40. Ook dit laatstverschenen deeltje past weer uitstekend in de opzet dezer reeks, namelijk het 'populair-wetenschappelijk' dus voor eenieder te begrijpen wijze beschrijven van een vliegtuigtype, het geheel doorspekt met voor de lezer interessante historische anecdotes en verlucht met betrekkelijk veel vaak minder bekend fotomateriaal. De boekjes zijn verkrijgbaar in de souveniershop van het M.L.M. à *f* 5,- per deeltje. Schriftelijk bestellen kan ook door overmaking van *f* 8,- op postbanknummer 413222 t.n.v. H.J. de Jong, P. de Hooghstraat 19, 3202 TW Spijkenisse. Voor de luchtvaartenthousiasten onder ons vormt deze serie een welkome en goedkope aanvulling van de documentatie. Zeer aan te bevelen!

3. Liefhebbers van de bestudering van de historie van onze Cavalerie zullen niet om het levensverhaal van een van de meest kleurrijke Nederlandse cavaleristen, brigade-generaal tit. b.d. Jhr. J.J.G. Beelaerts van Blokland, heen kunnen. Han Hof heeft dat verhaal uit de mond van de generaal opgetekend en verwerkt tot een prettig leesbaar boek onder de titel 'Tussen paard en pantser'. Uitgeverij La Rivière en Voorhoeve gaf het uit tegen de prijs van *f* 25,-.

4. De Britse 'Military and Aviation Book Society', een boekenclub die vrijwel uitsluitend militair-historische werken verkoopt tegen aanzienlijk lagere prijzen dan die van de boekhandel, heeft haar zomercatalogus 1990 doen verschijnen. Daarin o.a.:
   - 'The SAS in action' door Peter Macdonald. Uitgeverij Sidewick and Jackson. Prijs £ 16,95 (voor clubleden £ 12,70). Het boek telt 192 blzn. met vele illustraties, waaronder dertig in kleur.
   - 'Inside Spetsnaz' door Maj. William H. Burgess III. Uitgeverij Greenhill. Prijs £ 16.95 (voor clubleden £ 10,95) Het boek telt 312 blzn.
   - 'British naval aviation', the fleet air arm. 1917-1990, door Ray Sturtivant. Uitgeverij Arms and Armour Press. Prijs £ 19,95 (voor clubleden £ 14,95). Dit boek telt 224 blzn. met 160 zwart/wit-foto's en kaarten.
   - 'Combat uniforms of the Civil War' door Mark Lloyd. Uitgeverij Trodd.

Prijs £ 17,95 (voor clubleden £ 13,50). Onmisbaar voor wargamers. Het boek telt 220 blzn. met vele prachtige prenten (Gegevens verkregen van ons medelid A. Hamakers.).

5. Enige tijd geleden werd in deze rubriek melding gemaakt van de vermissing van het hoofd van het borstbeeld van Tromp, dat was aangebracht in de top van de gevel van de Haagse Trompstraat nr. 306. Zeeheldenbuurten zijn er vele, maar alleen de Haagse heeft van die aardige beeldjes van De Ruyter, Tromp, Van Spijck en Prins Hendrik in de gevel van de naar hem vernoemde straten. Het perceel Trompstraat 306 is gerenoveerd en door de zorg van de gemeentelijke monumentendienst is op de oude plaats een nieuw beeldje van onze zeeheld geplaatst. Daar staat hij op ± 50 cm. hoog, ten voeten uit, hoed in de hand, degen opzij, wijzend op de loop van een kanon, dat naast hem staat. Evenals zijn voorganger overziet hij de Bazarstraat in de richting van het Anna Paulonaplein. In ere hersteld! (Gegevens verkregen van ons medelid Mr. J.H. Carstens.).

6. Aan de Haagse Courant ontlenen wij het volgende bericht: Een legerkist van generaal Boreel (1775-1851), gevuld met 157 stuks 18e eeuws zilveren bestek heeft op een veiling bij Christie's in Amsterdam 103.500 gulden opgebracht. De richtprijs was 15.000 tot 20.000 gulden. Boreel kreeg in 1813 opdracht van koning Willem I een regiment cavalerie te formeren. Aan het hoofd hiervan streed hij onder meer bij Waterloo en in de Tiendaagse Veldtocht. Uit dit regiment is het tegenwoordige Huzaren van Boreel voortgekomen (Bericht ontvangen van ons medelid Jhr.ir. F.W. Rappard.).

7. Indien U eens voor de verandering een roman wilt lezen en dan ook nog één gebaseerd op historische feiten, dan kan ik U het boek 'De Kameleon' van Willem van der Veer van harte aanbevelen. 'De Kameleon' is een verzetsroman, uitgegeven door Gottmer/Becht te Bloemendaal en kost *f* 27,50.
Over de inhoud het volgende: Weinigen kunnen terugzien op een zo merkwaardig leven als Enkie Feldhaus van Ham, de 'kameleonman'. De nu 72-jarige ex-Philipsmedewerker bezat voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog de Duitse nationaliteit, hoewel hij in Nederland, Zeist, werd geboren. Tijdens de oorlog moet hij noodgedwongen dienst doen bij de Duitse Wehrmacht, hoewel hij zich veel meer met de Nederlanders verbonden voelt. Mede op verzoek van voorman/verzetsstrijder Wim van Lanschot sluist hij met grote regelmaat allerlei gegevens over de bezetter door naar het Nederlandse verzet. Tijdens gevechten in Noord-Afrika ziet hij kans om naar de geallieerde zijde te vluchten. Via Canada bereikt hij Engeland, waar hij zich aansluit bij de Prinses Irene Brigade. In het uniform van dit onderdeel neemt hij daadwerkelijk deel aan de bevrijding van Nederland.
Over de schrijver moge het volgende dienen: Willem van der Veer werd geboren op 21 maart 1917 te Bleskensgraaf. In 1939 trad hij toe tot de Koninklijke Marechaussee, met als standplaats Roosendaal. Na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog week hij uit naar Engeland en meldde zich bij de Prinses Irene Brigade. Hij kreeg een speciale opleiding bij de Britse commandotroepen. Op 9 oktober 1944 werd hij boven bezet gebied (Veenhuizen) afgeworpen. De laatste zeven maanden van de oorlog coördineerde hij vanuit Westerbork het verzet in Drenthe.
Na de oorlog vervulde Willem van der Veer als beroepsofficier verschillende functies. Zo was hij onder meer docent bij het Studiecentrum voor Militair Leiderschap in Hilversum. De laatste jaren van zijn diensttijd was hij voorlichtingsofficier op het gebied van wereldpolitiek. In 1969 verliet hij de militaire dienst. Tot zijn pensionering was hij vervolgens acht jaar werkzaam als vormingsleider op verscheidene opleidingsinstituten van Rijks- en Gemeentepolitie. Sinds zijn

pensionering legt Willem van der Veer zich vooral toe op het schrijven van oorlogs- en verzetsromans. Daarnaast geeft hij lezingen op scholen over de rol van het verzet in de Tweede Wereldoorlog. Tot slot wil ik opmerken dat ik het boek in twee avonden heb uitgelezen. Zo spannend vond ik het.

G.H.O. de WIT, Kolonel der Cavalerie b.d.

1937
Avonduniform voor officieren van het KNIL

Toen na 1935 het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger eindelijk kon beginnen te moderniseren - veel te laat vanwege de 'geen man en geen cent' politiek in Nederland - behelsde dat niet slechts reorganiseren, motoriseren en mechaniseren maar ook veranderen en soms aanvullen van uitrusting en uniformen, vanaf veld- tot en met uitgaanskleding.
Bij gelegenheden waarvoor de burgerij zich in smoking, dinnerjacket of rok stak konden officieren zich in de donkere attila vertonen - in het KNIL de geklede tenue voor alle wapens en dienstvakken. Het was een fraaie maar wel zeer warme dracht in de tropen. Geen vervanging maar wel een welkome aanvulling was dan ook een luchtiger wit/zwart avonduniform dat al gauw dinnerjacket werd genoemd. Niet verplicht en dus rekening man.

Omdat in 1985 bij het Nederlandse leger ook moderne avondkleding is ingevoerd, leek me een artikel over de tropische versie die bij K.B. van 27 oktober 1937 nr. 44 door officieren van het Indische leger kon worden gedragen, wel interessant. Van de heer B.C. Cats, kapitein van vakdiensten der Intendance b.d., kreeg ik niet alleen de nodige gegevens maar ook kopieën van bladzijden uit het nu zo kostbare KLEDINGVOORSCHRIFT, eerste deel (Kl.V.I) uitgave 1941 van het Departement van oorlog (DVO), gereproduceerd bij een bedrijf in Batavia-Centrum. Europese tailleurs en Chinese kleermakers in de Indische garnizoensplaatsen konden zich het boekje aanschaffen voor *f* 1,52.
Uit 'Hoofdstuk II, 51. Avonduniform voor officieren' haalde ik, vrij weergegeven en niet in de vooroorlogse spelling, het volgende:

> 'Een wit jacket van linnen of halflinnen, gesloten door middel van 2 vergulde (verzilverde) leeuwenknopen, verbonden door een verguld (verzilverd) kettinkje.

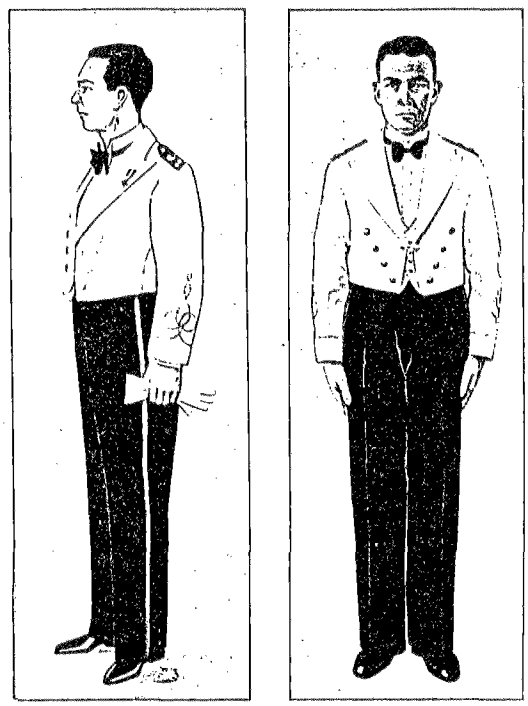

Avonduniform voor Officieren van het KNIL 1937.

(. . .) De mouwen versierd met plat wit treswerk. (. . .) Een wit vest van dezelfde stof met chale kraag en gesloten met 4 leeuwenknopen. Een wit linnen overhemd als voor avondkleding gebruikelijk, met stijve borst. Een staand boord met omgeslagen punten. Een strikdas van zwarte zijde.
Een broek als voor de donkere uniform, doch hoog opgebouwd en zonder achterzak (De biezen in de wapenkleur oranje voor de Infanterie, rood voor de cavalerie en blauw voor de generale staf, om er enkele te noemen - dW.). Lage zwarte lakschoenen. Zwart zijden sokken. Donkere pet (de bestaande kepie - dW.). Bij de avonduniform worden geen sporen of souspieds gedragen.
Schouderbedekkingen van 12,5 x 5 cm., van goud- (zilver-) vlechtwerk voor opperofficieren, en stijve, met zwart laken overtrokken belegsels voor hoofd- en subalterne officieren. Op de schouderbedekkingen voor hoofdofficieren een van goud (zilver-) draad geborduurde balk, breed 1 cm.
De knopen en het kettinkje zijn voor de cavalerie, militaire administratie, militaire apothekers en militaire paardenartsen verzilverd, (de balk van zilverdraad) en voor de overige wapens en diensten verguld (de balk van gouddraad). (Met de sterren was het tegenovergestelde het geval, dW.). (. . .) Officieren, die de Hogere Krijgsschool hebben gevolgd wordt vergund het betreffende onderscheidingsteken te dragen op de rechterborst, 1 cm rechts van de revers, ter hoogte van de okselholte.'

Tot zover het kledingvoorschrift.

Ik herinner mij uit 1936 een afdelingsvergadering van de N.I.O.V. (Nederlands-Indische Officiers Vereeniging) over het ontwerp nieuwe avondkleding en de bijbehorende lage zwarte lakschoenen. Uit de groep behoudenden kwam de vraag waarom die nou laag moesten zijn terwijl er toch al bottines waren voor de attila. Bovendien was het nooit eerder geweest en dus geen traditie!

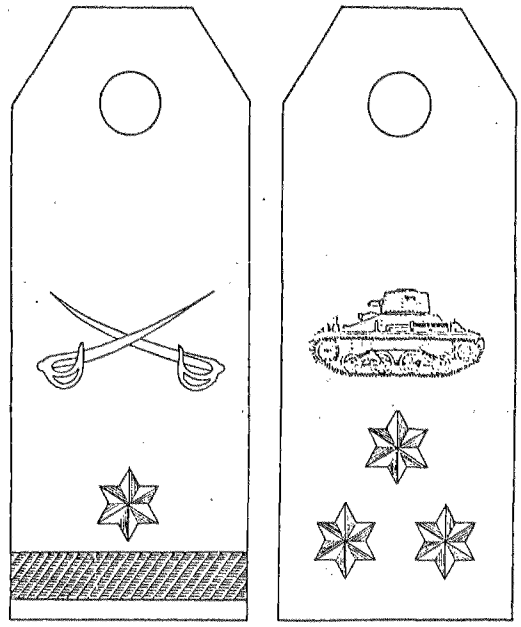

Majoor der cavalerie. Kapitein der infanterie (vechtwagens).

(Een typisch voorbeeld van oneigenlijk gebruik van het begrip traditie - dW.) Waarop een wat oudere 1e luitenant gemelijk opmerkte: 'Laten we bij dat feestpak dan onze dienstschoenen (met kopspijkers - dW.) dragen. Bij alarm kunnen we dan meteen uitrukken en dat is een goede traditie bij ons op Atjeh.' Onder enige hilariteit werd gestemd voor lage lakschoenen zonder kopspijkers.

De korte jackets op zich, zonder opsmuk dus, waren niet zo duur. Al gauw werd beweerd dat een Chinese kleermaker het jasje aan subalternen leverde voor vijf ringgit (rijksdaalders) aan hoofdofficieren voor zes en aan opperofficieren voor zeven - een prijs gebaseerd op salaris zowel als lichaamsomvang en dus benodigde stof. Schrijver dezes verdiende toen als 2e luitenant *f* 200,- per maand bruto na een opeens ingestelde salarisvermindering van 20% vanwege bezuinigingen.

Midden in de modernisering trof de Tweede Wereldoorlog ook Oost-Azië (Pearl Harbor,

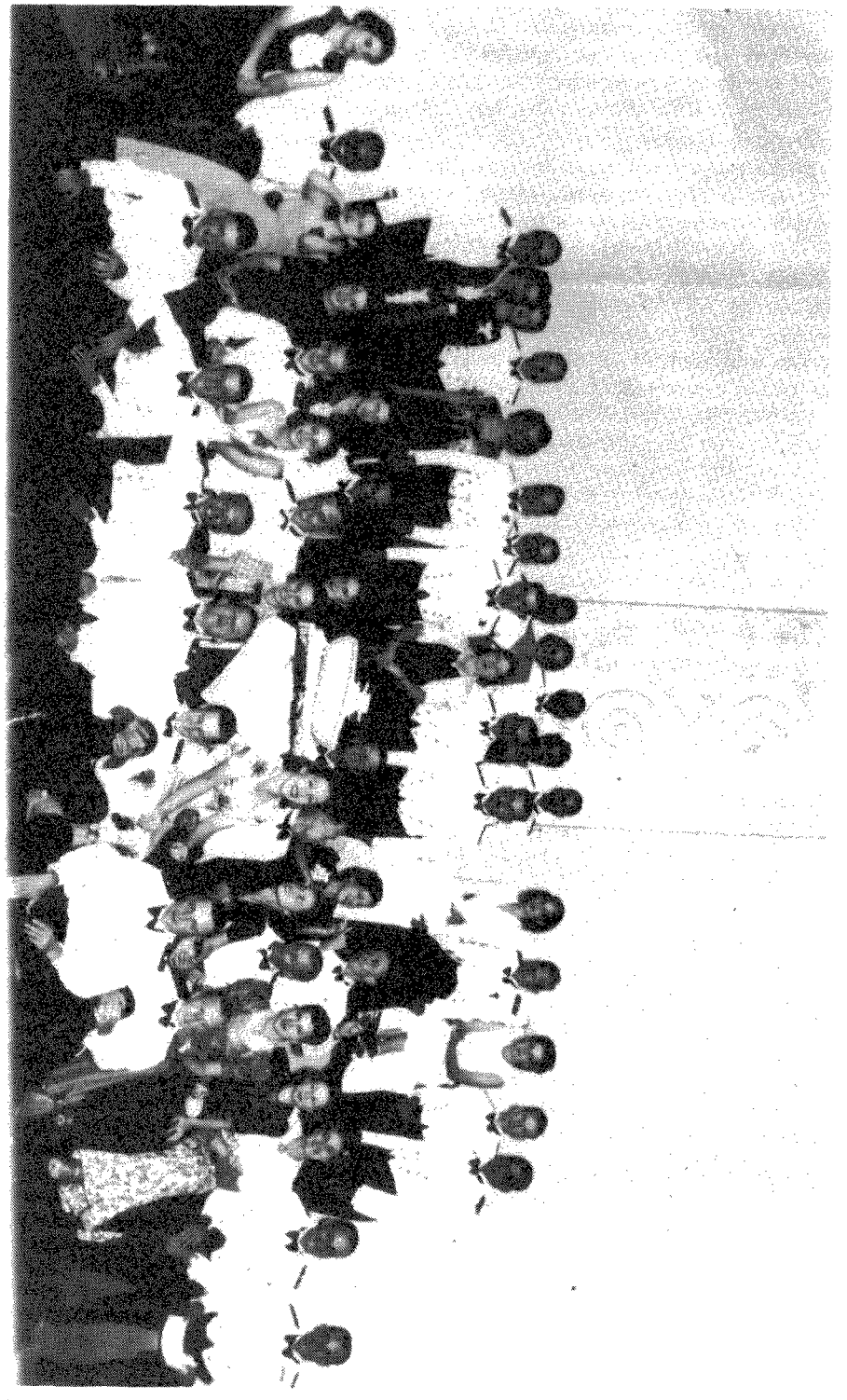

Collectie: G.H.O. de Wit, Amersfoort.

8 december 1941). Sindsdien is het avonduniform niet meer gedragen in het KNIL. Wel werd het in oktober 1950 - nog geen kwartaal na de opheffing van het koloniale leger in juli 1950 - bij de KL en KLu als tropenuniform voorgeschreven in dezelfde uitvoering als voorheen. Met slechts het verschil dat de officieren schouderbedekkingen droegen in de kleur van hun wapen of dienst, en dat er een witte platte pet bij behoorde. Het intendancemuseum te Bussum is in het bezit van zulk een avonduniform, gedragen in 1974-'75 door de laatste adjudant van de laatste Nederlandse gouverneur van Suriname. Omdat het uniform nog steeds aktueel schijnt te zijn zal het dus ook wel worden gedragen door onze militaire attaché in Indonesië. En dus weer daar waar het werd ontworpen.

Bijgaande foto werd in maart 1941 gemaakt ter gelegenheid van een corpssouper van de officieren van het Bataljon Vechtwagens en hunne dames in hotel Savoy Homann te Bandoeng (In maart '42 landde een Japanse overmacht op Java).

Toen het KNIL ophield te bestaan kon een groot aantal van deze officieren overgaan naar de KL. Ik noem er enkele van. Tussen de heren op de achterste rijen vindt men als 2e van links de kapitein/bataljonscommandant G.J. Wulfhorst, later kolonel der Garde Grenadiers; als 4e: 1e lt L.A. Savalle, later legerkorpscommandant; als 5e: 2e lt C.A. Heshusius, later militair attaché en voorzitter van Mars et Historia; als 7e: 1e lt J.R. Schoemaker, later inspecteur der cavalerie, en als 2e van rechts: 2e lt D. de Iongh, ook later militair attaché. Zittend op de vloer als 2e van links: 1e lt F.Th. Segers, later inspecteur van de technische dienst; op de derde rij als 1e van links: 1e lt G.H. Christan, later commandant van het Nederlandse detachement der VN in Korea en divisiecommandant; en 1e van rechts op de derde rij: 1e lt G.H.O. de Wit, later plv brigadecommandant en auteur van dit artikel. Geheel links op de foto zit 2e lt Raden Mas Soejarso die bij de Tentara Nasional Indonesia inspecteur der cavalerie werd en gouverneur van de militaire academie.

L. van DORP, Kolonel der Koninklijke Marechaussee b.d.

De slag bij Balaklava (1854)

Balaklava is een stadje op het Krim-schiereiland zuidoost van Sebastopol, waar tijdens de Krim-oorlog (1853-1856) de slag bekend onder deze naam, plaats vond. Toch zal deze benaming velen niet aanspreken, maar wel: 'de charge van de Lichte Brigade', welke tijdens deze actie werd uitgevoerd.
De gebeurtenis is zeer geromantiseerd, doch het feit blijft dat de troepen in blinde gehoorzaamheid zinloos tegen het artillerievuur zijn ingestormd en neergemaaid. Niettemin, deze slag, uit krijgsgeschiedkundig oogpunt zeer opmerkelijk, dient en zal in de herinnering blijven voortbestaan door de vermaardheid en de bewondering, welke de 'charge van de Lichte Brigade' eeuwig zal vergezellen.
In het hiernavolgende zal getracht worden de oorzaak en het verloop te schetsen, welke tot de rampzalige charge van de Britse Lichte Brigade hebben geleid.

Verschil van mening over de bescherming van de belangen van het Christelijk bevolkingsdeel van het Ottomaanse Rijk, was reden voor tsaar Nicolaas I van Rusland

(1825-1855) om Engeland te polsen over maatregelen om deze kwestie voor goed te regelen. Het had daarbij het oogmerk om te dier zake de Donauvorstendommen - toen nog bezittingen van het Turkse Rijk, doch waarover Constantinopel nauwelijks zijn gezag kon handhaven - in te palmen en tot vazalstaten van Rusland te maken.
Engeland voelde daar niet zo veel voor, mede om het niet met Frankrijk tot een breuk te laten komen, dat van ouds als beschermer van de Rooms-katholieken en hun instellingen in de Levant was opgetreden. Rusland meende echter voor de religieuze belangen van de Grieks-katholieken te moeten opkomen, en de situatie groeide uit tot een prestigekwestie. En hoewel de Britse regering aanvankelijk toch wel belangstelling had voor de verdeelplannen van Rusland, ontwikkelde de politieke toestand zich, na intensieve diplomatieke aktiviteiten tussen deze drie landen met en over Turkije, tenslotte in dié zin, dat in Engeland de openbare mening anti-russisch werd. Het koos met Frankrijk de zijde van Turkije in een gezamelijk streven om te beletten dat Rusland van de mogelijke ineenstorting van het Ottomaanse Rijk zou profiteren.
Engeland en Frankrijk zonden in juni 1853 als voorlopige maatregel, gezamelijk een vloot naar de Turkse wateren, maar Rusland bezette begin juli de Donauvorstendommen. De Turkse openbare mening dwong de sultan (Abdoel Medsjid, 1839-1862), tot een oorlogsverklaring, hetgeen op 4 oktober 1853 geschiedde waarna Turkije de Frans-Britse vloot de Dardannellen binnenliet.
De Turkse vloot werd echter in november 1853 door Rusland vernietigd. Toen Engeland en Frankrijk hun vloten de Zwarte Zee binnen lieten varen om Rusland te 'kalmeren' brak tsaar Nicolaas de diplomatieke betrekkingen af met deze landen. Op 28 maart 1854 verklaarden Engeland en Frankrijk aan Rusland de oorlog 'om het overwicht te breken van een macht die de beschaving hoont'.
Toen op een conferentie in Wenen een aantal punten werden besproken die de voorwaarden inhielden waaronder de verbondenen de oorlog wilden beëindigen, ging Rusland daar niet op in (8 augustus 1854), waarna Engeland en Frankrijk besloten tot een grote militaire actie: een aanval zou worden gedaan op het schiereiland de Krim, met als oorlogsdoel de verovering van de oorlogshaven en vesting Sebastopol.
Op 14 september 1854 landde te Eupatoria een Frans-Britse expeditionaire macht van ca. 56.000 man tezamen met een Turks contingent van omstreeks 5000 man. De geallieerden dachten Sebastopol van het noorden uit te kunnen nemen, doch dit mislukte, ondanks dat zij op 20 september 1854 een glansrijke overwinning op de Russen behaalden aan het riviertje de Alma. Men besloot toen de vesting vanuit het zuiden te bedreigen nadat de Britten onder lord Raglan de baai van Balaklava hadden bezet. Een commandowisseling bij de Fransen - generaal St-Arnaud stierf en werd vervangen door de generaal François Canrobert - bracht ernstig tijdverlies mede, hetgeen door de Russen nuttig werd gebruikt, want gedurende die tijd werd Sebastopol onder de zeer deskundige leiding van de Russische kolonel Eduard Todleben, voortreffelijk versterkt; een algemene aanval op de vesting op 17 oktober 1854 mislukte dan ook.
De geallieerden hadden echter de stad nu ingesloten en de rest van het schiereiland de Krim bezet. De Fransen belegerden de zuidwestelijke verdedigingswerken van Sebastopol, en de Britten, die hun basis dus in Balaklava hadden, sloegen het beleg aan de zuid-oost zijde van de vesting en verdedigden de toegangswegen naar de geallieerde posities (zie schets no 1).
De Russen slaagden er echter in de Krim van uit het noorden binnen te komen en hun troepen samen te trekken op de rechteroever van het riviertje de Tsjernaja, met het oogmerk Balaklava te veroveren.
Het werd de geallieerde bevelhebbers spoedig duidelijk dat de hun ter beschikking staande strijdkrachten onvoldoende waren om het beleg van Sebastopol voort te zetten, en tegelijkertijd hun rechterflank te beveiligen tegen aanvallen van het Russische leger.
De commandant van de Britse strijdmacht, lord Raglan, de vroegere lord Fitz Roy

Somerset, gaf prioriteit aan de voortzetting van het beleg. Nu was Balaklava slechts 12 km verwijderd van de divisies welke rondom de heuvels van Sebastopol lagen, en ervan uitgaande dat een alarmmelding hem in zeer korte tijd zou bereiken, meende Raglan in staat te zijn zonodig met een gedeelte van de belegeringstroepen, steun te kunnen verlenen aan de zwakke beveiliging van hun oostelijke flank.

Hij verloor daarbij niet uit het oog dat, in geval een te zware verdediging van de rechterflank werd uitgelokt, zij het slachtoffer zouden kunnen worden van een schijnbeweging bedoeld om troepen aan Sebastopol te onttrekken, waardoor de belegerden gelegenheid zouden krijgen een uitval voor te bereiden.

De problemen om Balaklava te verdedigen waren dus niet gering, maar werden nog verzwaard door de aard van het terrein. De haven lag binnen een nauwe kloof tussen de heuvels langs de kust. De Britse basis had de zeer bescheiden bezetting van het 93e regt. Argyll en Sutherland Hooglanders, 100 man van het Invalidenbataljon en 1100 Turken. Het cavaleriekamp lag 3½ km boven Balaklava, aan de voet van de heuvels.

De hoofdweg, de enige verbindingsweg naar Balaklava, liep door een engte tussen de heuvels als een holle weg, welke ruim 1½ km noord van de stad op een open vlakte uitkwam, bekend als de vlakte van Balaklava. Deze vlakte van ca. 6 bij 3 km is een natuurlijk amfitheater en aan alle zijden door heuvels omsloten. Behalve enkele kleine hoogten hier en daar, wordt de vlakte in tweeën gedeeld door een van west naar oost lopende heuvelrug, en daarbij een natuurlijke weg (causeway) vormt. Deze heuvelrug werd dan ook de Causeway-Heights genoemd en de twee valleien noord en zuid daarvan werden aangeduid als de Noord- en Zuid-Vallei.

Beide valleien kwamen in het westen samen bij de Sapoune Heights; de Noord-Vallei was van daaruit gezien, zo omsloten, dat het een doodlopende weg geleek: aan de zuidzijde begrensd door de Causeway-Hoogten, aan de noordzijde door de heuvels van de Fedioukine Heights. De Noord-Vallei zou

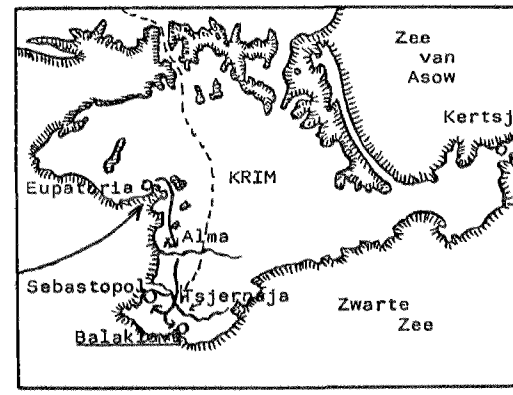

Schets no. 1

Offensief der geallieerden.

Opmarsweg Russische aanvalstroepen.

het toneel en decor vormen voor de Charge van de Lichte Brigade. Ongeveer 8 km oost van Balaklava, aan de andere zijde van de heuvels welke de beide valleien afsloten, stroomde het riviertje de Tsjernaja.

De Causeway-Hoogten waren van groot belang voor de verdediging van Balaklava, want indien deze heuvelrug niet bezet zou zijn, konden de Russen ongezien de Noord-Vallei naderen, en hadden slechts de heuvels over te steken om de haven, nog geen 5 km daar vandaan, in te sluiten (zie schets no 2).

Om tijdig te worden gewaarschuwd voor een Russische aanval in de richting van Balaklava en om de nadering te vertragen, waren met spoed zes veldversterkingen, z.g. redoutes aangelegd langs de noordzijde van de Causeway-Hoogten. Deze werden bezet door ca. 3000 Turken met negen 12-ponder kanonnen. De totale mankracht van Raglan bestond uit ± 16.000 man, en daarvan kon weinig worden gemist om het gebied tussen Balaklava en de Sapouné Hoogten te beveiligen.

De naderingsweg tot de haven werd beveiligd door een detachement mariniers, en een bataljon van het 93e regt. Hooglanders, gecommandeerd door Sir Colin Campbell, bezette de heuvel Kadiköi (west van de naderingsweg Balaklava). 2½ km noord daarvan, aan de voet van de helling beneden Redoute 5, - de Redoutes waren van oost

naar west genummerd van 1 tot 6 - waren de Zware Brigade onder bevel van Brigadier-generaal Sir James Scarlett, en de Lichte Brigade onder bevel van Brigadier-Generaal Sir James Brudenell, 7th Earl of Cardigan opgesteld, welke tezamen de Lichte Divisie vormden, gecommandeerd door Generaal-Majoor Lord George Charles Bingham, 3rd Earl of Lucan.
Alvorens verder te gaan is het wenselijk voor een beter inzicht in het verloop der gebeurtenissen te vermelden, dat de drie genoemde cavaleriecommandanten allen aan elkaar waren geparenteerd; Raglan en Cardigan waren oude vrienden, en Cardigan, oorspronkelijk van het 15e, later van het 11e regt. Huzaren, en Lucan, afkomstig van het 17e regt. Lanciers, waren zwagers. Doch beide laatstgenoemden koesterden grote antipathie jegens elkander, zich uitende in felle rivaliteit en naijver gedurende hun gehele militaire loopbaan, en hun verhouding tot elkaar werd tenslotte door hun harde en trotse karakters, gedragen door haat.
Met uitzondering van lord Lucan, die zes en twintig jaar geleden de oorlog op de Balkan had meegemaakt, had geen van de drie cavalerie-generaals enige ervaring in de praktische dienst te velde. Mede een rol in de strijd bij Balaklava speelden nog de 1e divisie infanterie onder bevel van de hertog van Cambridge, een 35-jaar oude neef van koningin Victoria en de 4e divisie infanterie, gecommandeerd door Sir George Cathcart. Doch terug nu naar het oorlogstoneel.

In de avond van 24 october 1854 hadden Russische troepen, sterk ongeveer 25.000 man en 78 stuks geschut, onder bevel van de Russische generaal graaf Liprandi, zich verzameld aan de oostzijde van de Tsjernaja, 9 km noord-oost van Balaklava. De Britten waren wel alert, want drie dagen tevoren waren als gevolg van vals alarm, ca. 1000 man van de 4e divisie van het plateau naar de vlakte van Balaklava afgemarcheerd, doch de Russen namen geen aktie, en de troep marcheerde onverrichter zake terug naar hun kampement, waar zij uitgeput terugkeerde. Later in de avond ontving Raglan een bericht van Lucan en Campbell dat een spion had gerapporteerd dat de Russen op het punt stonden Balaklava aan te vallen, maar op dit tijdstip nog geen aktie hadden genomen.
De volgende morgen echter, 25 october, zetten Liprandi's troepen zich te 5.00 uur in beweging. In vier marscolonnes (60% van zijn infanterie en de helft van zijn artillerie) moesten de Redoutes 1, 2 en 3 worden aangevallen. Tegelijkertijd zou het overige deel van zijn troepen de Fedioukine Hoogten bezetten; dit alles met steun van cavalerie en artillerie.
Omstreeks 6.00 uur werd alarm gegeven bij de geallieerden en het geschut van Redoute no. 1 opende het vuur. Niettegenstaande de ca. 500 Turken in de Redoute zich tegenover ca. 10.000 man zagen gesteld, en een beschieting van 30 stuks geschut hadden te verduren, boden zij krachtig tegenstand. Het kostte hun 170 doden, doch het leverde de geallieerden tenminste een uur respijt op.
Hoewel Raglan na ontvangst van het bericht van Liprandi's opmars direkt bevel had gegeven de 1e en de 4e divisie aan te trekken, kostte het naar voren brengen van deze versterkingen toch meer tijd dan een uur. Hun opstellingen waren bijna 2 mars-uren verwijderd, en beide divisiecommandanten kwamen maar traag in beweging. De 1e divisie zette zich een half uur na aankomst van Raglans adjudant in beweging. Cathcart weigerde aanvankelijk af te marcheren, daar de helft van zijn troepen, uitgeput als zij reeds waren, juist terugkwam van een nacht in de loopgraven.
Inmiddels observeerde Raglan het oprukken der Russen in de vlakte, vanaf de rand van het plateau, de noordkant van de Sapouné Hoogten; Canrobert, de Franse opperbevelhebber, had zich bij hem aangesloten en gaf opdracht twee brigades Franse infanterie te zenden om de Engelsen benden te steunen; bovendien zond hij - een belangrijke beslissing - twee regimenten cavalerie van de befaamde Chasseurs d'Afrique, die kort tevoren waren gedebarkeerd.
De situatie werd snel ongunstiger. Het was duidelijk dat hetgeen hun kameraden in Redoute 1 was overkomen, alsmede de

De vlakte van Balaklava, aangevende de positie van de beide legers, onmiddellijk vóór de charge van de Lichte Brigade.

Schets no. 2

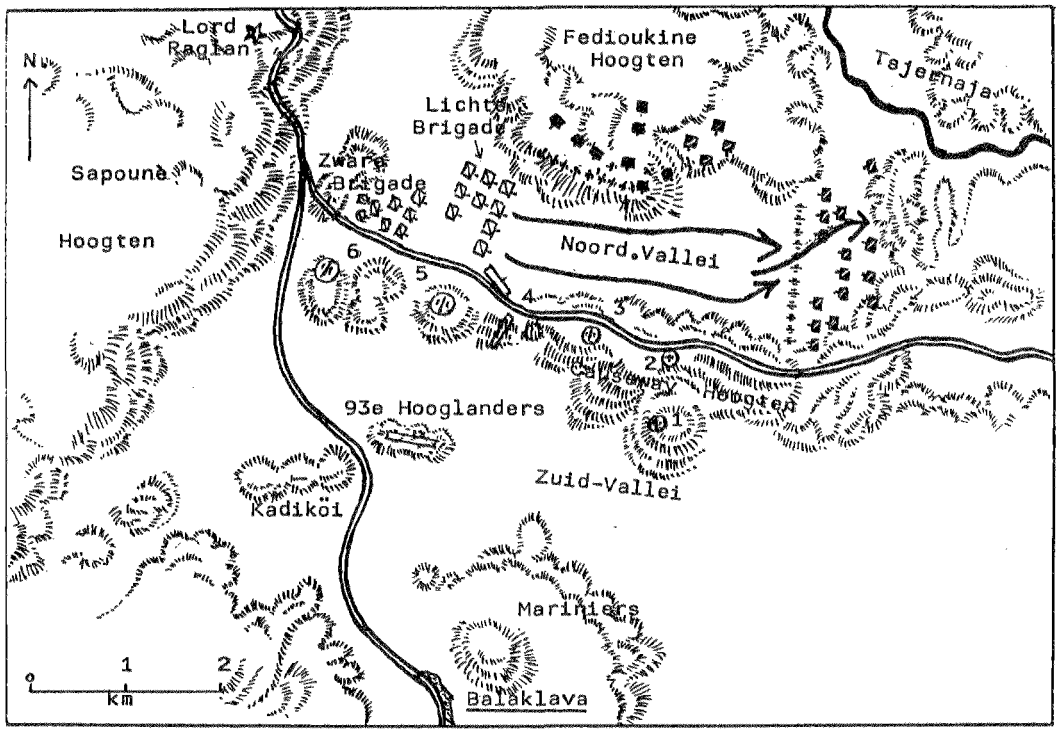

overmacht van het Russische offensief, voor de Turken in de andere Redoutes te veel was. Zij verlieten hun posten en vluchtten naar de haven. Lucan trok zich met de Britse cavalerie behoedzaam terug naar de voet van het plateau, zijn divisie gereedhoudende voor het geval van een aanval op Kadiköi. Zijn cavalerie dekte daarmede tevens de Hooglanders, die hun positie naar voren hadden ingenomen om de toegang tot Balaklava af te sluiten. Zij zouden daardoor ongetwijfeld slaags raken met de Russische aanvalstroepen, die zij in de flank konden aanvallen. Lord Raglan stond dit echter niet toe, en hij gaf Lucan bevel terug te trekken naar een positie aan de voet van de heuvels aan de uiterste west-zijde van Redoute 6. De cavalerie mocht eerst in aktie komen samen met de infanterie, welke van de heuvels in aantocht waren. Deze order van Raglan aan Lucan staat bekend als de 'eerste order' in deze fase van de strijd, overigens tot woede en wanhoop van Lucan.

De Russische aanval kon langs twee wegen verwacht worden: langs de Noord-Vallei of langs de Zuid-Vallei; beide valleien waren goed waarneembaar voor de waarnemers op het plateau, maar niet voor de troepen beneden in de vlakte.

De hoofdmacht van Liprandi's cavalerie en

meer dan 30 stuks geschut, rukten op door de Noord-Vallei. In de Zuid-Vallei, waar een kleinere Russische cavalerie-afdeling de cavalerie-divisie van Lucan naderde, opende de vijandelijke artillerie het vuur op de Hooglanders en op de Turken, die een hoogte, noord-oost van Kadiköi bezet hielden. Toen Campbell terugtrok om dekking te zoeken, raakten de Turken in paniek en sloegen op de vlucht, waarna 5 of 6 Russische eskadrons de Zuid-Vallei verder doorreden naar Kadiköi.
Op advies van Campbell trok Lucan nog verder terug, vrij van de frontlinie van de Hooglanders, in een zodanige positie dat hij van daar uit de Russische flank kon bedreigen.

De Russen naderden, langzaam, formidabel en ongehinderd, maar Campbell liet zijn Hooglanders in een dubbele linie een zo hoog mogelijke positie innemen; zelf reed hij langs zijn troepen, hen toeroepende: 'Men, remember there is no retreat from here. You must die where you stand!'
De voorlaadgeweren van het 93e konden om de twee minuten vuren, niet sneller dan de musketten uit de Napoleontische oorlogen, maar zij waren accurater en bezaten een grotere dracht.
Aan de tot op ca. 300 m genaderde Russen, leek het of de hoogte niet was bezet, doch plotseling, als uit de aarde verrezen sprongen de in dubbele linie liggende Hooglanders in hun rode tunieks op - in de Britse geschiedenis onsterfelijk gebleven als 'the thin red line' - en een eerste salvo dwong de Russen halt te houden. Hun commandant liet naar links zwenken, en gaf na het volgende salvo bevel tot de terugtocht. Balaklava was voorlopig gered.
Het was bepaald een nadeel dat de Commando- en waarnemingspost van Raglan op de Sapoune-Hoogten zo ver verwijderd was van de plaats van aktie. Het overbrengen van een bericht aan een der ondercommandanten vergde meer dan een half uur tijd afhankelijk van de rijkunst van de dienstdoende adjudant. Uit deze omstandigheid volgde het eerste cavalerie-ingrijpen in de strijd. Toen de Russen naar de kleine troepenmacht van Campbell oprukten, en Raglan waarnam dat de Turken in verwarring geraakten, liet Raglan aan Lucan het bevel overbrengen, dat bekend werd als 'the second order': 'Eight squadrons of Heavy Dragoons to be detached towards Balaklava to support the Turks, who are wavering'. Doch omdat met het overbrengen van het bericht zoveel tijd verloren ging, was de aktie van 'the thin red line' reeds voorbij voordat de eskadrons in beweging kwamen, niettemin reden zij in draf naar Balaklava, met de Causeway-Hoogten aan hun linker zijde.
Het oprukken van het merendeel van de Russische cavalerie in de Noord-Vallei werd verhinderd door het vuur uit de batterijen op het plateau, en zij werden gedwongen naar links te zwenken en de Causeway-Hoogten te bestijgen. Scarlett, commandant van de Zware Brigade kreeg nu de gelegenheid om te volbrengen wat in de Britse krijgsgeschiedenis werd genoemd: 'one of the great feats of cavalry against cavalry in the history of Europe'.
Met zijn acht eskadrons van de Zware Brigade reed hij in de Zuid-Vallei naar het oosten, toen zij links van hen de voorste gelederen van de Russische Cavalerie, sterk ca. 3000 man, over de heuveltoppen van de Causeway-Hoogten zagen verschijnen. De aanblik van zo een ontzagelijke massa gedisciplineerde en gewapende ruiters is adembenemend; zij waren slechts enkele honderden meters verwijderd, en bevonden zich nu halverwege de hellingen, boven Scarlett. Ofschoon zijn acht eskadrons slechts ca. 500 man telden, nam Scarlett het besluit op de duizenden voor hem los te stormen en heuvelopwaarts te chargeren.
Onmiddellijk gaf hij bevel front naar de heuvels te vormen en zich voor de charge gereed te maken. En wat nu volgde was inderdaad een van de meest opmerkelijke kleine cavalerie-akties in de geschiedenis van het Britse leger. De Russen zetten hun opmars voort en halfweg de hellingen beseften zij pas dat de Britten op het punt waren te chargeren. Zij hielden halt. Als de Russen hun front hadden verlengd, en waren doorgereden om de aanval op te vangen, is het moeilijk in te zien, hoe de

Zware Brigade alsdan nog aan een omsingeling had kunnen ontkomen.
In plaats daarvan betaalden de Russen zelf de prijs van hun te diepe formatie. Toch overlapte het Russische aanvalsfront de beide flanken van Scarlett's linie, en dat hij toch succes boekte was te danken zowel aan de spreiding van zijn aanvalsvorm, als aan het effect van de eerste schok. Kort nadat de drie eskadrons van Scarletts voorste linie op het Russische front waren afgestormd, en de ondiepe Russische vleugels zich daar omheen wilden sluiten, reden enkele afzonderlijke eskadrons links en rechts op de hoeken van de Russische colonne af, en deze werden achterwaarts de helling opgedreven. Lucan zond nu de 4e Dragoon Guards, die tot nog toe in reserve waren gehouden maar welhaast stierven van ongeduld, in een wilde charge tegen de rechterflank van de Russen, en deze aanval bleek beslissend.
Het 4e Dragoon stormde recht door de Russische colonne heen, welke in grote wanorde geraakte en in verwarring zijn weg terug over de heuvels zocht. Acht minuten waren voorbij nadat Scarlett de charge had bevolen, maar ook in de Zware Brigade was de desorganisatie zo groot, dat geen achtervolging kon worden ingezet. En hoewel de vlucht van de vijand zich voor hun ogen afspeelde, maakte de Lichte Brigade geen aanstalten om tot enige actie over te gaan! *)
Inderdaad was Cardigan met zijn Lichte Brigade tijdens deze korte aktie op een afstand van ca. 450 meter, onbewegelijk op zijn plaats gebleven, van mening zijnde dat hij niet gerechtigd was op eigen initiatief aan de strijd deel te nemen. Afgezien van deze opvatting, indien hij wel de achtervolging zou hebben ingezet op de Russische eskadrons die door de woeste charge van Scarlett volkomen verbijsterd waren, en nu naar de Noord-Vallei terugstroomden, dan zou deze nederlaag van de Russen nog meer het karakter hebben gehad van een vernederende, jammerlijke vlucht. De charge van de Zware Brigade maakte een einde aan de tweede fase van de strijd.
Met een verlies van 78 gesneuvelden en gewonden, had de Zware Brigade een onbetwistbaar succes behaald en Raglan was van plan dit uit te buiten. De 1e en de 4e divisie infanterie zouden weldra de vlakte bereiken, en dan waren de middelen aanwezig om de Causeway-Hoogten te heroveren. Raglan zond nu het volgende bericht aan Lord Lucan: 'Cavalry to advance and take advantage of any opportunity to recover the Heights. They will be supported bij infantry, which have been ordered to advance on two fronts', de 'third order'.
Het zal altijd duister blijven hoe het mogelijk was, maar het bericht dat Lucan ontving, verschilde van hetgeen Raglan had opgesteld. Op grond van de door hem gestelde tekst, nam Raglan aan dat Lucan zou begrijpen dat hij onverwijld moest aanvallen, zonder eerst te wachten op de infanterie, welke in aantocht was. Lucan echter interpreteerde het tegenovergestelde, en begreep uit het bericht dat hij eerst voorwaarts moest

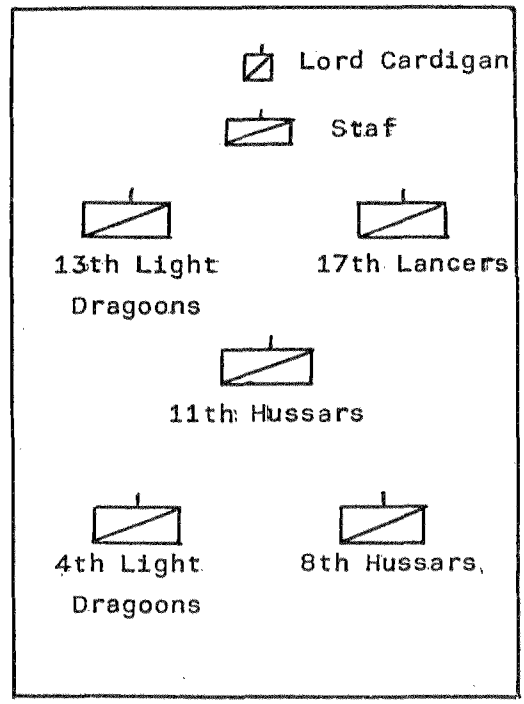

De formatie van de Lichte Brigade zoals deze ten aanval ging.

* De gegevens voor de vermelding van de volgende gebeurtenissen zijn verkregen uit de beschrijving terzake door C. Woodham-Smith.

gaan wanneer de infanterie-steun aanwezig was. En niet alleen dat Lucan het bericht aldus las, maar Raglans opvattingen over het gebruik van cavalerie kennende, was het voor hem vanzelfsprekend dat Raglan geen cavalerie-aanval zou gelasten zonder infanteriesteun. Hij maakte dus geen aanstalten om te vertrekken, omdat hij, zoals hij later nogmaals zeide, geen infanterie zag naderen.
Tijdens de gevechtspauze welke nu volgde na de aanval van de Zware Brigade, reorganiseerde Liprandi zijn troepen. De eskadrons die de aanval te verduren hadden gehad, kregen hun positie aan de oostzijde van de Noord-Vallei, met 12 stuks geschut in front, en drie eskadrons lanciers op elk van de beide flanken. Op de zuidhelling van de Fedioukine-Hoogten werden acht bataljons opgesteld, nog enkele bereden onderdelen en 14 stuks geschut. Langs de oostelijke helft van de Causeway-Hoogten werden de overige bataljons van Liprandi en artillerie gegroepeerd rond de door de Russen bezette redoutes.
Lord Raglan bedroog zich niet, toen hij veronderstelde dat de Russen zo geschokt waren door de vermetele en succesvolle charge van de Britse Zware Brigade, dat de dreiging van een aanval door de Lichte Brigade op zich zelf reeds voldoende zou zijn hen van de Causeway-Hoogten te verdrijven. Een gevoel van neerslachtigheid heerste bij de Russische troepen, toen zij gezien hadden dat hun geweldige, en naar zij meenden onoverwinnelijke cavalerie was teruggeslagen en op de vlucht gejaagd door een handvol Britten van de Zware Brigade. Op dit moment bezaten de Britten een moreel overwicht op de Russen, maar dit ogenblik moest wel snel worden benut; op de heuvels werd ongeduldig en verontwaardigd gemopperd omdat geen verdere aktie volgde op de overwinning van de Zware Brigade. Maar beneden bleven Lucan en zijn cavaleristen echter onbeweeglijk in hun zadels zitten.
Drie kwartier waren nu verlopen sinds Raglan zijn bevel aan Lucan had verzonden om de de Causeway-Hoogten te heroveren, toen zijn staf bewegingen waarnam, welke handelingen van de Russen bleken te zijn om de Britse kanonnen uit de door de Russen bezette redoutes weg te voeren. Het was het Britse scheepsgeschut, waarmede men de redoutes had gewapend; maar veroverde kanonnen waren het bewijs van een overwinning, en het zou Raglan later moeilijk vallen om russische aanspraken op een behaalde overwinning te logenstraffen, wanneer zij niet slechts belangrijke stellingen hadden bezet, maar ook nog de kanonnen hadden meegenomen. Dit mocht niet gebeuren, en Raglan liet de generaal Airey van zijn staf een bericht opstellen aan Lucan, dat het volgende bevel inhield: 'Lord Raglan wishes the cavalry to advance rapidly to the front - follow the enemy and try to prevent the enemy carrying away the guns. Troop Horse Artillery may accompany. French cavalry is on your left. Immediate.' (get. Airey.). Het was 'the fourth order' die Lucan die dag van Raglan ontving; het was het bevel dat de charge van de Lichte Brigade tot gevolg had!

Het was de kapitein Nolan, een kort aangebonden, driftig man, maar een magnifiek ruiter, die het bericht overbracht, en daartoe spoorslags door het moeiljke terrein naar Lord Lucan galoppeerde. Raglan riep hem nog na: 'Tell Lord Lucan the cavalry is to attack immediately!'
Nolan had een hekel aan Lord Lucan, die in zijn ogen geen goed cavalerie-officier was. Hij vond hem te traag in zijn besluitvorming en optreden, en tijdens zijn dollemansrit met zijn bericht, geraakte hij in hevige opgewondenheid, omdat ook nu weer geen aktie plaats vond. In deze stemming overhandigde hij het bericht aan Lord Lucan, die het rustig begon te lezen. Het bevel was hem echter volkomen duister.
Opgemerkt dient te worden dat Lord Raglan en zijn staf op de heuvels bijna 200 m. hoger stonden, en daardoor het gehele aktieterrein konden overzien, terwijl Lucan van zijn positie beneden in de vlakte, mede door het heuvelachtige terrein, niet kon waarnemen wat in het voorterrein gebeurde. Hij had echter ook niet de moeite genomen om enige verkenningen te verrichten of deze voor hem

te laten uitvoeren.
Nauwkeurig las hij het bevel, en het was hem niet alleen duister, maar hij oordeelde het absurd: cavalerie te laten chargeren tegen artillerie, en over infanteriesteun werd niet meer gerept. Nolan ondertussen trilde van ingehouden ongeduld, en herhaalde op autoritaire toon het laatste bevel dat Raglan hem nog op de heuvels had toegeroepen: 'Lord Raglan's orders are that tbe cavalry are to attack immediately'.
Nadat Lucan het bericht nogmaals had gelezen, en daarna aan Nolan duidelijk had gemaakt dat een zodanige charge tot onoverkomelijke verliezen zou leiden, hetgeen bij Nolan echter niet aansloeg, beet Lucan hem tenslotte woedend toe: 'Attack, sir? Attack what? What guns, sir?' Er ontstond nu een woordenwisseling tussen beide officieren, waarbij Nolan in zijn opgewondenheid de grenzen van het disciplinaire verre overschreed, en razend van drift schreeuwde hij Lucan toe, met een woedend gebaar wijzend, niet - naar de Causeway-Hoogten en de redoutes, maar naar het einde van de Noord-ValLei waar de russische kanonnen stonden opgesteld: 'There, my lord, is your enemy, there are your guns'. *)
Het valt buiten het bestek van deze verhandeling om het zeer onverkwikkelijke en ondisciplinaire onderhoud tussen deze twee officieren, die geen van beiden de situatie begrepen, verder weer te geven. Nolan steeg weer te paard en stormde de heuvels weer op, zich nogmaals omwendende naar Lucan, en met een minachtend gebaar wijzend naar het andere einde van de Noord-Vallei, roepend: 'There my lord, is your enemy, there are your guns!'
Lucan voelde zich voor een afschuwelijk dilemma geplaatst, en zijn wrevel jegens Raglan was onbeschrijflijk.
Er volgde nu een pauze van verscheidene minuten, en Lord Lucan had in die tijd, misschien voor de eerste maal, een rechtstreeks en persoonlijk gesprek met Lord Cardigan. Indien zij niet zo'n intense afkeer jegens elkaar koesterden, hadden zij samen het bevel kunnen bespreken, hetgeen mogelijk de redding van de Lichte Brigade had kunnen zijn. Maar dertig jaar haat kon thans niet worden overbrugd.
Met het bevel in de hand lichtte Lucan Lord Cardigan in over de inhoud en gaf hem bevel voorwaarts te gaan met de Lichte Brigade, de Noord-Vallei in, hij zelf zou hem volgen om hem met de Zware Brigade steun te verlenen.
Wat Cardigan nu deed, was verbazingwekkend. Zo zeer als hij de man haatte die voor hem stond, zo streng waren ook zijn opvattingen inzake de militaire omgangsvormen en krijgstuchtelijke verhoudingen; maar ditmaal protesteerde hij tegen zijn superieur. Hij bracht de groet met de sabel en zeide: 'Zeker generaal, maar sta mij toe u er op te wijzen dat de Russen in de vallei enige batterijen artillerie in voorste lijn hebben, bovendien geschut en infanterie aan beide zijden van de vallei. Lord Lucan haalde zijn schouders op en antwoordde droog: 'Ik weet het, maar Lord Raglan wil het zo. We hebben geen keus, alleen te gehoorzamen'.
Cardigan zei verder niets, maar groette weer met de sabel. Lucan beval hem nog rustig voorwaarts te gaan, en zijn mannen goed in de hand te houden. Cardigan groette nogmaals, wendde zijn paard en reed naar zijn second-in-command Lord George Paget, terwijl hij luid tot zich zelf sprak: 'Well, here goes the last of the Brudenells'.

Cardigan haastte zich terug naar zijn troepen en formeerde de brigade in twee linies: de eerste bestond uit het 13e Light Dragoons, het 11e Hussars en het 17e Lancers; de tweede linie was gevormd uit het 4e Light Dragoons en het 8e Hussars. Op het laatste ogenblik greep Lucan in en beval dat het 11e Hussars als ondersteuning van en achter de voorste linie zijn plaats zou hebben, zodat de formatie nu uit drie linies bestond (zie schets 3).
Voor Cardigan was Lucans ingrijpen niet alleen ergerlijk omdat hij zich hiertoe rechtstreeks wendde tot de kolonel Douglas, die het 11e commandeerde, maar het 11e was Cardigan's eigen regiment waar hij buitengewoon trots op was. Nu was zijn regiment uit de voorste linie gehaald, terwijl het 17e -

* Nolan zou voor zijn gedrag tegenover Lucan ongetwijfeld voor de krijgsraad zijn gedaagd, ware het niet dat hij kort na deze scène sneuvelde.

Lucans regiment - bleef.
Lord Cardigan nam inmiddels zijn eigen plaats in, ongeveer twee paardlengten in front van zijn staf en vijf paardlengten voor de voorste linie. Hij trok zijn sabel, een trompetsignaal klonk, en zonder enig teken van opwinding en met rustige stem gaf hij zijn bevel tot vertrek: 'The Brigade will advance. Walk, march, trot!', en in drie linies zette de Lichte Brigade zich in beweging de Noord-Vallei in, na enkele minuten gevolgd door de Zware Brigade geleid door Lord Lucan. De Horse Artillery werd achtergelaten.
De Noord-Vallei was ±2200 m lang en nog geen km breed. Aan beide zijden op de heuvels stond vijandelijke infanterie, cavalerie en een aantal batterijen artillerie opgesteld; aan het einde van de vallei, in front van de Lichte Brigade, stond de Russische cavalerie welke door de Zware Brigade was teruggeslagen, en daarvoor stonden twaalf kanonnen in linie, op beide flanken versterkt door drie eskadrons cavalerie. Zo was de situatie, en de Lichte Brigade, waarvan de sterkte nog geen 600 man bedroeg, moest niet slechts spitsroeden lopen tussen het vuur van links en rechts, maar voorwaarts gaan in een driezijdige val, waaruit ontsnappen niet mogelijk was.
Het geheel bood een somber perspectief. Maar niettemin bood de Brigade een magnifiek schouwspel, zoals zij over het korte gras draafde. Het scheen de mooiste lichte ruiterij van Europa te zijn, gedrild en gedisciplineerd tot in de perfectie, trots en moedig van nature, vervuld van Brits zelfvertrouwen om aan die 'damned Heavies' te tonen waartoe de Lichte Brigade in staat was.
Een plotselinge, sinistere stilte viel over het gevechtsveld, toen de Lichte Brigade voorwaarts ging en het kanon- en geweervuur toevallig een ogenblik ophield; het getingel van de bitten der paarden was duidelijk hoorbaar. Met afgepaste precisie ging de brigade voorwaarts, Cardigan in zijn schitterende uniform van het 11e Hussars, op zijn prachtige kastanjebruine volbloed, reed alleen voorop, stram en rechtop zat hij in het zadel, niet eenmaal het hoofd omwendende, en zijn ruiters volgden.
De eerste minuten van de opmars gaven geen aanwijzing of de aanval was gericht tegen de kanonnen op de heuvels, of tegen die aan het einde van de vallei. De Russen namen aan dat de redoutes het doel van de aanval zouden zijn, en de waarnemers op de Sapoune-Hoogten zagen, zoals Raglan ook had gehoopt, de Russische infanterie terugtrekken van redoute 3 en daarna ook van redoute 2, en carré's vormen om aan de verwachte charge het hoofd te bieden.
Doch het ongelooflijke geschiedde: de Lichte Brigade maakte geen aanstalten om te wenden, en tot hun verbijstering zagen de waarnemers dat de brigade recht doorreed, de Noord-Vallei in. Ook de Russen op de beide heuvelruggen van de Noord-Vallei waren volkomen verrast en konden niet geloven dat deze betrekkelijk kleine troepenmacht in zo volmaakte orde van plan was de batterijen artillerie aan het einde van de vallei aan te vallen, en zich zelf bloot te stellen aan het verschrikkelijke kruisvuur van beide zijden, zonder de mogelijkheden dit te kunnen beantwoorden.
Even was er een korte pauze, doch toen barstte, zowel van de Fedioukine Hoogten als van de Causeway-heuvels, de hel los: bataljon na bataljon schoten hun geweren leeg, en batterij na batterij spuwde hun vuur op de Lichte Brigade.
Wanneer cavalerie in beweging, onder zwaar vuur komt, krijgt zij instinctief de neiging de pas te versnellen en zo mogelijk in galop over te gaan. Maar Cardigan hield het tempo vast in de hand, en de Lichte Brigade avanceerde als op het paradeveld. Een officier, wiens paard nerveus naar voren sprong, corrigeerde hij door zijn sabel over diens borst te leggen, en hem te zeggen dat hij zorg diende te dragen niet in de lijn van zijn commandant te komen, en dat hij ook het tempo niet mocht opvoeren. Overigens sprak Cardigan geen woord, of gaf hij enig teken.
Het enige wat Lord Cardigan kon zien aan het einde van de vallei, was een wit-grijze rookwolk, waaruit telkens grote vlammen opflitsten, die daardoor de positie van de kanonnen aangaven. Hij koos het stuk dat hij in het midden van de batterij vermoedde, en

reed daar onverstoorbaar op af; rechtop, stram, en het was zijn houding die bepalend was voor de tucht en de beheersing in de gelederen, waardoor nu reeds de faam van de Lichte Brigade onsterfelijk werd.
Op de heuvels kon men zien hoe de gelederen zich openden en sloten; zij zagen wanneer een man met paard uitviel, hoe de open plaats onmiddellijk werd ingenomen, maar zij zagen ook dat de mankracht van de Brigade steeds minder werd. Zij die met eigen ogen de onverstoorbaar mechanische bewegingen konden volgen, begrepen wat dit betekende in termen van moed en discipline. De Franse generaal Bosquet kon slechts zeggen: 'C'est magnifique mais ce n'est pas la guerre'.
Het vuur werd heviger en kogels en granaten troffen niet meer slechts enkelingen, maar maaiden groepen weg. Het tempo werd opgevoerd en de draf ging over in galop. De zware Brigade bleef achter, reed in ieder geval langzamer, vermoeid, mede door de eerder door haar gevoerde actie. Lord Lucan, zelf onverschillig voor het vuur, voelde zich voor een dilemma gesteld: doorgaan en ook de Zware Brigade aan de vernietiging prijs geven, of halt houden en de Lichte Brigade verder zonder steun laten.
Hij keerde zich tot een naast hem rijdende officier met de woorden: 'They have sacrified the Light Brigade they shall not the Heavy, if I can help it', en hij bracht zijn brigade buiten vuurbereik, na te hebben besloten dat de Zware Brigade alleen nog nuttig kon zijn om de Lichte Brigade te beschermen tegen een achtervolging na haar terugkeer. Met spijt zag de Zware Brigade hoe de Lichte Brigade alleen verder stormde, de vallei in en in rook en kruitdamp verdween.
Maar nu kwam er hulp van Franse zijde. De reeds eerder op bevel van generaal Canrobert aangetrokken regimenten Chasseurs d'Afrique stonden aan de voet van de heuvels opgesteld. Het waren troepen met een uitstekende reputatie, die allen Algerijnse paarden bereden. Hun commandant, de generaal Morris, had ook met stijgende verbazing gezien hoe de Lichte Brigade rechtdoor de vallei in galoppeerde, hun ondergang tegemoet. Niets kon voor hen worden gedaan, maar hij besloot in ieder geval de overlevenden te helpen. Hij gaf zijn Chasseurs het bevel tot de aanval op de batterijen en de infanterie-bataljons op de Fedioukine Hoogten. In vrije formatie stormden zij als duivels over het zeer ongelijke terrein, hetgeen zij overigens gewend waren tijdens veldtochten in het Atlas-gebergte, en chargeerden met schitterend succes.
De Russische infanterie en artillerie moesten terugtrekken, en ten koste van enige tientallen gewonden en gesneuvelden werd het vuur van de Fedioukine Hoogten tot zwijgen gebracht. Het terugkerende deel van de Lichte Brigade zou nu nog alleen vuur ontvangen van de Causeway-heuvels.
De voorste linie van de Lichte Brigade was nu verder dan halfweg de vallei, en er waren nu zoveel getroffenen, dat de eskadrons de hun bevolen formatie niet konden handhaven en de regimenten joegen nu in galop achter elkaar. Ook Cardigan werd gedwongen zijn tempo op te voeren.
Galop ging nu over in onbesuisde rengalop; de ruiters schreeuwden en gilden, bezeten van de drang om de vijand te bereiken; maar fluitende kogels en gierende granaten eisten elk ogenblik hun tol, hoera-geroep ging over in doodskreten, paarden sneuvelden, met een schreeuw, en paarden zonder ruiter galoppeerden in het wilde weg of groepeerden zich en trachtten weer binnen de gelederen te komen. Daarbij brulden de commandanten hun bevelen en aanwijzingen: 'Close in to your centre. Back the right flank. Left squadron, keep back! Look to your dressing!' En toen de gelederen hoe langer hoe meer werden uitgedund, hoorde men nog slechts: 'Close in! Close in to the centre! Close in! Close in!'

Acht minuten waren nu verlopen sinds de aanval was begonnen en de overlevenden van de voorste linie bevonden zich nu enkele meters van de batterij en konden de gezichten van de kanonniers zien. Maar voor hen uit, rechtop in het zadel, reed Lord Cardigan, die een doorgang tussen twee stukken geschut zocht. Op dit moment klonk een ontzaglijk gebulder waarbij de aarde beefde

en de rook was zo dicht dat het leek of de duisternis inviel; de Russische kanonniers gaven een salvo uit: twaalf stukken tegelijk op de voorste linie. Deze had opgehouden te bestaan.
Cardigan werd door de luchtdruk opzij geblazen, maar zich herstellende, reed hij door de rookwolk heen en was als eerste binnen de batterij. Plotseling viel een stilte; een sluier van dikke rook hing als een gordijn boven het einde van de vallei. Hier en daar zagen de waarnemers paarden zonder ruiter en mannen die wankelend tussen gewonde en gesneuvelde kameraden liepen. Binnen de rookwolk hoorde men de geluiden van gevechten van man tegen man; de Britse cavaleristen vochten als duivels tegen de Russische artilleristen, die eveneens met grote moed zich inspanden om de stukken te verplaatsen.

Ondertussen vond buiten de batterij een andere aktie plaats: twintig overlevenden van het 17e - van dit regiment waren nog 37 Lanciers over - waren om de linkerflank van de batterij gereden, maar bevonden zich - nu buiten de rookwolk - plotseling tegenover een overmacht van Russische cavaleristen, die achter de stukken stonden opgesteld. Zonder aarzeling stormde de kapitein Morris, die het eskadron aanvoerde, op de Russische commandant af, en stelde hem in korte tijd buiten gevecht. De Russen die ook volkomen verrast waren, werden door de Britten voor enige minuten teruggedreven, doch een afdeling Kozakken drong op hun beurt de Britten terug binnen de batterij. Morris sneuvelde in deze actie. De kolonel Mayow zag een volgende groep Russische cavalerie zich gereedmaken om de Britten die zich binnen de batterij bevonden, aan te vallen; hij wist de mannen van het 17e Lancers te verzamelen, en met het restant van het 13e Light Dragoons slaagde hij er in met een charge de Russen enkele honderden meters terug te drijven.
Toen bereikte de tweede linie de batterij. Evenals de landers reden de huzaren van het 11e om de batterij heen, en het 4e Light Dragoons, gecommandeerd door Lord Paget stormde in volle vaart de batterij binnen. Wederom hevige gevechten van man tegen man, en hoe dapper de Russen ook vochten, zij werden gedwongen het op te geven of werden over de kling gejaagd.
Tijdens dit gevecht was de kolonel Douglas met een gedeelte van het 11e Hussars verder om de batterij heengereden, en chargeerde tegen een afdeling Russische lanciers op de linker vleugel met groot succes, doch stond enkele minuten later weer tegenover zo'n overmacht van Russische cavalerie, dat hij meende het hoofd te moeten bieden aan het gehele Russische leger. Haastig moest hij terugtrekken, achtervolgd door de Russen. Inmiddels had het 4e Light Dragoons de kanonnen tot zwijgen gebracht, had zich door de batterij heen gevochten en bevond zich dus aan de andere zijde daarvan, waar zij opbotsten tegen de terugtrekkende huzaren van het 11e. De twee groepen - samen niet meer dan zeventig man - verenigden zich, maar hun positie was hopeloos.
Massa's Russische cavalerie kwamen op hen af en de voorste ruiters waren reeds tot op een paar honderd meter genaderd. Maar Lord Paget bemerkte ook dat de bewegingen van een groot deel van hen een vreemde, ongedisciplineerde indruk maakte, en dat de Russen een aarzeling en een onrust aan de dag legden, welke zij ook die morgen hadden vertoond tijdens de aanval van de Zware Brigade. Paget hield halt en in de stijgbeugels staande riep hij overluid: 'Halt front; if you don't front, my boys, we are done!'. De huzaren van het 11e hielden de teugels in en met bewonderenswaardige kalmte hield de gehele groep halt en maakte front alsof zij op het exercitieveld waren.
Enkele minuten zag de Britse cavalerie zo de naderende vijand tegemoet. De situatie had zich nog niet veranderd, toen Lord Paget wederom Russische Lanciers zag, doch nu in de rug op 4 à 500 meter afstand in de directe lijn van de beoogde terugtochtsweg. Lord Paget keerde zich tot de naast hem rijdende officier met de woorden: 'We are in a desperate scrape; what the devil shall we do? Has anyone seen Lord Cardigan?'

Toen Lord Cardigan de batterij binnenreed, waarbij hij als door een wonder ongedeerd

bleef, was hij de eerste die het doel had bereikt, maar daar hij verder galoppeerde, was hij ook de eerste die weer buiten de batterij kwam. Achter hem vond het woeste gevecht plaats, doch hij hield zijn paard niet in, keek ook niet achterom, en galoppeerde door tot hij op een afdeling kozakken stuitte. Deze waren een ogenblik verbaasd door de plotselinge verschijning van een enkele Britse cavalerist in een zo schitterend uniform. De ontmoeting leidde tot een korte schermutseling, waarbij Cardigan licht aan zijn dijbeen werd gewond. Het gelukte hem zijn paard te wenden en terug te galopperen, weer tussen de stukken door, en kwam ongeveer uit op de plaats waar hij was binnengekomen.
Inmiddels was de strijd bij de kanonnen voorbij; de batterij was nog in zware rook gehuld, toen de tweede linie met Lord Paget en de kolonel Douglas met een handvol overlevenden juist halt hielden, met Russen in front en Russen in de rug, terwijl Paget de vraag stelde: 'Where is Lord Cardigan?'
Ja, waar was Lord Cardigan?
Toen Lord Paget deze vraag stelde, bevond Cardigan zich weer aan de west-zijde van de Russische kanonnen, en liet juist zijn blik dwalen over het toneel van de charge in de richting van de vallei, maar de brigade zag hij niet, doch slechts doden en gewonden; zijn beide adjudanten waren verdwenen en Cardigan begon aan de terugrit.
Het verder optreden en de gedragingen van Lord Cardigan zijn, met betrekking tot de afloop van de charge van de Lichte Brigade - zuiver krijgsgeschiedkundig bezien - eigenlijk niet relevant te achten. Doch zijn houding en de wijze waarop hij reageerde op de rampzalige lotgevallen van de brigade, zijn brigade, rechtvaardigen toch een korte uitweiding over deze zelfingenomen, autoritaire, mensenverachtende en eigenlijk gevoelsarme figuur, doch die ook een uitzonderlijk koelbloedige, moedige en uiterlijk zeer gedisciplineerd officier was.
Zoals Cecil Woodham-Smith het in haar beschrijving weergeeft, had Cardigan tijdens de charge van de brigade geen enkele maal omgekeken, en hij had dan ook geen idee hoe het de brigade was vergaan. Hij voelde ook geen verantwoordelijkheid meer, omdat hij naar zijn eigen woorden 'had led the Brigade and launched them with impetus, (and) he considered his duty was done.' Het kwam niet bij hem op om na te gaan wat er met zijn mannen was gebeurd, om de overlevenden te hergroeperen.
Volkomen onverschillig voor het Russische infanterie- en artillerievuur had hij de brigade door de doodsvallei geleid, alsof hij paradeerde in Hyde Park, en deze houding en mentaliteit had hem niet verlaten toen hij alleen terugreed.
De adembenemende dodenrit, de weergaloze moed en dapperheid van de brigade, haar opofferingsgezindheid en haar catastrofale ondergang maar ook zijn eigen wonderbaarlijke ontsnappingen aan de dood, het maakte geen indruk op hem. En nogmaals, tijdens zijn terugrit werd hij niet getroffen door het vuur van de Causeway Hoogten.

Ondertussen bereidden de zeventig overlevenden onder Lord Paget - onbewust van het feit dat hun generaal zich van het gevechtsveld verwijderde - zich voor om hun leven zo duur mogelijk te verkopen. Er scheen weinig hoop te zijn voor de kleine groep mannen, waarvan de meesten gewond op hun oververmoeide paarden zaten. Maar hun uitgeputte paarden de sporen gevende, deden zij nog eenmaal een aanval op de Russische lanciers.
Terwijl de Britten naderbij kwamen trokken de Russen, die hun de weg versperden, om onbegrijpelijke redenen hun rechtervleugel terug, zodat zij een schuin front vormden en, met onzekere bewegingen, hetgeen Lord Paget tevoren reeds had, waargenomen, hielden zij halt en deden verder niets. De Britten kregen aldus de gelegenheid om, hoogstens hier en daar een lansstoot pararende, voorbij het Russische front naar de vallei te schuifelen.
Het leek alsof de Russen, wetende dat de hoofdmacht van de Lichte Brigade was vernietigd, geen belangstelling meer hadden voor een handvol overlevenden. Zonder verder een man te verliezen, ontsnapten laatstgenoemden en begonnen aan de moeizame terugtocht door de Noord-Vallei.

Er was nog een groep overlevenden die aan de andere zijde van de Russische batterij had gestreden. En toen de huzaren van het 8e, gecommandeerd door de kolonel Shewell, de Russische batterij in perfecte formatie hadden bereikt, constateerden zij dat de mannen van het 4e Light Dragoons hun werk reeds hadden gedaan en de kanonnen tot zwijgen hadden gebracht. Shewell leidde zijn huzaren door de batterij en hield aan de andere zijde halt, om evenals Paget, te vragen waar Lord Cardigan was.
Na ca. drie minuten wachten werden silhouetten van lansen zichtbaar. Het waren 15 overlevenden van het 17e Lancers, die met de overlevenden van het 13e Light Dragoons, die buiten de batterij hadden gechargeerd en nu, achtervolgd door een afdeling Russische ruiters, terug trokken. Hun commandant, de kolonel Mayow galoppeerde op Shewell af, eveneens met de vraag: 'Waar is Lord Cardigan?'
Maar Shewell zag op dat moment dat ook achter hem een sterke afdeling Russische cavalerie was verschenen, welke duidelijk van plan was hem en de overigen de terugtochtsweg af te snijden. Ogenblikkelijk liet Shewell een linie vormen en gaf het bevel te chargeren. Zelf wierp hij zijn sabel weg, liet de teugels vieren en stormde als een duivel op de Russische commandant af. Deze gaf geen krimp, maar zijn paard deinsde terug, waardoor ruimte ontstond. Shewell drong door de ontstane opening, bereikte de andere zijde en gevolgd door zijn mannen renden zij voor hun leven in de richting van de vallei. De Russen raakten in verwarring, trokken terug, en voor Shewell en de huzaren van het 8e was ook de weg vrij.
Shewell wachtte enkele minuten, maar besloot toen tot de terugtocht. Met de anderen van het 4e Light Dragoons en het 11e Hussars, Lord Paget en kolonel Douglas voorop, begon het restant van de Lichte Brigade moeizaam aan de terugtocht door de vallei.
Mannen en paarden waren volledig uitgeput en bijna niemand was ongedeerd. Van enige formatie in de troep was geen sprake meer. Aanvankelijk achtervolgden nog een aantal Russische lanciers de zich terugtrekkende Britten, maar toen deze onder vuur kwamen, dat van de Causeway Hoogten werd gegeven, en ook slachtoffers onder de Russen maakte, staakten deze de achtervolging en reden terug.
Toen de laatste overlevenden het kamp waren binnengestrompeld, werden zij gehergroepeerd op een helling van een der heuvels welke uitzag op Balaklava. Er werd appèl gehouden en de sinistere stilte werd slechts ondebroken door het sombere geluid van revolverschoten, afgegeven door de hoefsmeden, die snel de ongeneeslijk gewonde paarden uit hun lijden verlosten.

Van de Lichte Brigade, waarvan de sterkte ca. 700 man bedroeg die aan de charge hadden deelgenomen, kwamen nog geen 200 man terug.
Hoewel de Lichte Brigade uitgeschakeld was, beschikten Lord Raglan en generaal Canrobert toch nog over voldoende troepen om de Russen van de Causeway Hoogten te verdrijven, hetgeen ook de bedoeling was van Lord Raglan. Canrobert had een andere mening en bracht naar voren, dat voor een snelle verovering van Sebastopol geen troepen konden worden gemist om de heuvels van de Balaklava-vlakte te bezetten.
De problemen van het beleg wogen zwaar op de schouders van de beide bevelhebbers. Tenslotte kwamen zij overeen om Liprandi voorlopig in het bezit te laten van de oostelijke redoutes, dezelfde dag echter hadden de Turken de redoutes 4, 5 en 6 opnieuw bezet.
Succes en tegenslag tegen elkaar afwegend, was het resultaat van deze dag ongetwijfeld in het voordeel van de Russen: zij konden zich beroemen op de bezetting van de redoutes 1, 2 en 3 en op de verovering van zeven vuurmonden. Toch was de winst voor Liprandi in feite gering en in ieder geval niet duurzaam. Binnen zes weken moesten de Russen de redoutes weer ontruimen, waarvan het bezit aan beide partijen ca. 600 man aan gesneuvelden en gewonden had gekost.

NABESCHOUWING

Het drama had zich voltrokken, maar de

fatale afloop van de charge van de Lichte Brigade heeft in die jaren heel wat pennen in beweging gebracht in couranten, tijdschriften en zelfs in het Parlement. De slag was hard aangekomen, ook in Engeland zelf, en men wenste te weten wie de schuld voor de catastrofale afloop droeg. Uit het voorgaande relaas moge blijken dat verschillende personen ernstige fouten hebben gemaakt. Enige voorbeelden worden hierna genoemd.

1. De commandanten van de 1e en de 4e divisie infanterie reageerden aanvankelijk niet, daarna te langzaam op de gegeven orders van Lord Raglan. Het was reeds tien uur geweest toen de divisies in beweging kwamen, terwijl Raglan kort na het alarm van 6.00 uur zijn opmarsbevelen had gegeven. Indien de 1e divisie snel was afgemarcheerd en Raglans aanwijzingen onverwijld na aankomst in de vlakte had opgevolgd, zou veel ellende voorkomen zijn. Niet alleen dat de Hertog van Cambridge niets heeft gedaan om redoute 3 te heroveren, toen de Lichte Brigade voorwaarts ging heeft hij ook geen poging gedaan om de stellingen te bezetten, waaruit de bezetting zich had teruggetrokken. Uiteraard liet Liprandi deze redoutes weer bemannen door zijn infanterie.
2. De commandant van de 4e divisie weigerde eerst omdat zijn troepen te vermoeid waren na een gehele nacht in de loopgraven te hebben doorgebracht. Dit was een argument, doch wanneer dringende tactische omstandigheden zulks eisen, dient het onmogelijke te worden gedaan. *)
3. Een volgende fout of nalatigheid, welke zowel Lord Raglan als Lord Lucan dient te worden aangerekend, was dat geen van beiden de moeite had genomen om een verkenning te doen of te laten uitvoeren; wellicht zouden de resultaten van de berichtgeving gunstiger zijn geweest.
4. Een zeer bezwarende omstandigheid was n.l. de jammerlijke berichtgeving tussen Raglan op de Sapoune Hoogten en Lucan beneden in de vlakte, en de strijd om de schuldvraag concentreerde zich voornamelijk op deze beide officieren.
   Volgens de 'first order' mocht de cavalerie alleen in aktie komen tezamen met de infanterie, van taktisch standpunt bezien dus juist. In de 'third order' werd Lucan bevolen zijn cavalerie in te zetten, die zou worden gesteund door infanterie. Raglan meende dat Lucan wel zou begrijpen dat hij nu onverwijld dus zonder langer te wachten op infanterie - tot de aanval zou overgaan. Maar Lucan begreep dit niet, in aanmerking nemende de basisregel voor het inzetten van cavalerie, alsmede de inhoud van de 'first order'; hij wist niet goed wat te doen.
   Daarbij gevoegd de onverstandige en onmilitaire wijze waarop de kapitein Nolan tenslotte de 'fourth order' overbracht deed Lucan besluiten het noodlottige bevel te geven aan Lord Cardigan om onverwijld met de Lichte Brigade tot charge over te gaan, die het bevel na één opmerking ter zake, ogenblikkelijk ten uitvoer bracht.

Hiermede wordt echter een geheel ander aspekt van het drama belicht. Waren de hierboven genoemde onvolkomenheden in de bevelvoering voor een groot deel toe te schrijven aan het kwalijk opvolgen van militaire bevelen, het laatste bevel, n.l. van Lucan aan Cardigan laat het tegenovergestelde zien: na een enkele vraag van Cardigan, welke in de gegeven omstandigheden zeker niet ongeoorloofd was, werd het bevel zonder commentaar, ogenblikkelijk en letterlijk uitgevoerd.
Men denke daar niet licht over. Met de gestelde vraag van Cardigan aan Lucan, zag eerstgenoemde zeer goed de rampzalige konsekwenties van de uitvoering van het bevel, mede blijkende uit de tot zich zelf gesproken opmerking dat daarmee de laatste van zijn geslacht zou gaan. De persoon van Cardigan geniet weinig sympathie als mens, doch militair gezien is hij uitzonderlijk, en

* Vgl. Blucher, die tijdens de slag bij Waterloo (1815), na uitputtende dagmarsen, zijn doodvermoeide troepen toch nog inzette, en daarmede in belangrijke mate heeft bijgedragen, dat de overwinning voor de geallieerden was.

zijn koelbloedigheid en zijn moed werden gesteund door een ijzeren (zelf-)discipline. En dit geldt naar rato voor alle leden van de Lichte Brigade die, toen zij ingevolge de bevelen van hun commandant, de formatie moesten innemen om te chargeren, evengoed wisten en begrepen wat hun te wachten stond: chargeren tegen het moordende vuur in van 12 in linie opgestelde vuurmonden; het betekende vrijwel zeker sneuvelen.

Terwijl Lord Raglan en Lord Lucan in woord en geschrift het onderwerp waren van de strijd om de schuldvraag van de catastrofe, was er - ook in Engeland - naast verontwaardiging en teleurstelling, ook grote bewondering voor Cardigan en zijn Lichte Brigade. Toen Cardigan naar het vaderland terugkeerde en op 3 januari 1855 te Dover landde, werd hij als een held binnengehaald door een welhaast hysterische menigte. In Londen zag men in vele winkels zijn portret hangen en alle couranten gaven zijn levensbeschrijving. Koningin Victoria nodigde hem onmiddellijk uit op Windsor, waar hij op verzoek van Prins Albert een verslag van de charge gaf.
De charge van de Lichte Brigade, het is in het begin reeds gezegd, heeft steeds op het sentiment van velen gewerkt. Zij werd het onderwerp van proza en poezie, later van boek en film. Ondanks alles is de Engelsman trots op dit feit en houdt het in ere. Op de inrichtingen van militair onderwijs in Engeland wordt o.m. dit wapenfeit veelal behandeld als het voorbeeld van militaire gehoorzaamheid, zelfbeheersing en koelbloedigheid. Het gehele optreden en gedrag vindt zijn reflex in een gedicht dat een hommage is aan de Charge van de Lichte Brigade, deze realistisch beschrijft, maar waarvan de kern aldus wordt geformuleerd:

'Their's not to make reply,
Their's not to reason why,
Their's but to do and die!'

Heelsum, februari 1990 .

Geraadpleegde literatuur:

H.A. Enno van Gelder, Rusland, de geschiedenis van het Russische volk; dl. 1; Elsevier, Amsterdam, 1949.
J.S. Bartstra, Handboek tot de staatkundige geschiedenis der landen van onze beschavingskring van 1648 tot heden (1951); dl. 3.
John Naylor, Balaclava 1854; Londen 1964.
Cecil Woodham-Smith, The reason why, ed. Penguin books, 1965.
J.W. Fortescue, A history of the British Army; Macmillan & Co. 1930.

G.H.O. de WIT, Kolonel der Cavalerie b.d.

1890 - 2 april - 1990

Zo staat het onderaan op de bronzen gedenkplaat die op laatstgenoemde datum in de Van Heutszzaal op Bronbeek werd onthuld door mevrouw H.T. Spoor-Dijkema tussen de genodigden van de officiers Vereniging 'De Oud Atjeh Marechaussee'. (1) Ook werd het met de Militaire Willemsorde versierde vaandel van het Korps op de standaard er naast geplaatst door luitenant-kolonel b.d. L.Ch.G.F. Onvlee. Als eerste luitenant had hij in de jaren 1942-'45 als krijgsgevangene het doek met ridderkruis en al uit handen van de Japanners weten te houden door de attributen als vulling te gebruiken voor het kussentje waarop hij 's avonds het moede hoofd legde daar aan de Burma-Siam dodenspoorweg. Zeer goed beseffend dat bij ontdekking onthoofding niet denkbeeldig was.

Collectie: G.H.O. de Wit, Amersfoort.

De herdenking was al eerder beneden in de poorterzaal begonnen met het voorlezen door luitenant-kolonel b.d. A. Zijlmans, ridder MWO, van de Koninklijke Besluiten betreffende de oprichting van het Korps in 1890 en de verlening van het vaandel met ridderkruis in 1930. Als eerste-luitenant had hij in 1942 na de Japanse inval op afdoende wijze drieduizend vrouwen en kinderen tijdens hun evacuatie beschermd tegen aanvallen van Atjehse benden. De voorzitter van de Oud Atjeh Marechaussee officieren, luitenant-generaal b.d. F. van der Veen - als kapitein zowel ontsnapt uit Duitse als later uit Japanse krijgsgevangenschap memoreerde de oorzaak van de Atjeh-oorlogen, de noodzaak van de pacificatie en de bijzondere wijze van optreden van het in 1890 opgerichte korps met uitgezocht personeel en speciale bewapening, gericht op het opzoeken en blijvend opjagen van de tegenstander.
Een lust voor oog en oor waren de vijftig dames van het bekende zangkoor Terpsichore; en een verrassing de keur van marechausseeliedjes in hun repertoire. . .gezongen in het maleis! Dat ontroerde toch wel menigeen, gezien de zakdoeken hier en daar. Toch geen plotselinge verkoudheid bij de herinnering aan het warme land?
Na de hiervoor al beschreven plechtigheden in de Van Heutszzaal boven, kon men beneden genieten van een aperitief en een werkelijk uitstekende Indische rijsttafel. Een laatste officiële handeling was de kranslegging bij het borstbeeld van generaal Van Heutsz op het voorerf van Bronbeek door de 93-jarige luitenant-kolonel b.d. Th. Dessauvagie. In de cantine wachtte de thee compleet en voor degenen die nog fit genoeg waren, een rondgang door het museum. Daar werkt men voortdurend aan en zo wordt de verzameling nog overzichtelijker. Er is ook een Spoorzaal met een verzameling uit 'zijn' en dus ook 'onze' periode.
De organiserende Officiers Vereniging 'De Oud Atjeh Marechaussee' en brigade-generaal titulair R. Boekholt, commandant Bronbeek en hun medewerk(st)ers bezorgden de

gasten een onvergetelijke dag met deze plechtige herdenking. In alle opzichten het Korps waardig waar zovelen van hen banden mee hebben gehad.

1. Op aanwijzingen van het bestuur werd de gedenkplaat van 40 x 60 cm ontworpen door kolonel b.d. G.H.O. de Wit en vervaardigd door de firma Sillen te Swalmen (L).

BESTUURSMEDEDELINGEN

AGENDA 24ste ALGEMENE LEDENVERGADERING,

die zaterdag, 10 november 1990 te Soesterberg gehouden zal worden.

1. Opening.
2. Notulen 23ste algemene ledenvergadering (zie 'Mars et Historia', 23ste jrg.nr. 6 (nov./dec. 1989).
3. Mededelingen van de voorzitter.
4. Ingekomen stukken.
5. Jaarverslag van de secretaris (elders in dit blad).
6. Financieel overzicht 1989 (elders in dit blad).
7. Verslag Kascommissie 1989-1990.
8. Benoeming Kascommissie 1990-1991.
9. Stichting Diekerhoff-fonds.
10. 'Mars et Historia'.
11. Vijfde lustrum (in 1991).
12. Bestuursmutaties (vlgs.rooster zijn aan de beurt om af te treden de heren J. van den Berg en B.C. Cats. Beiden stellen zich herkiesbaar.
    Naar aanleiding van vacatures in ons bestuur door het vertrek van Mr. Ch.L.M. Schaepman en het aftreden van de voorzitter eind 1991 i.v.m. het bereiken van de 70-jarige leeftijd meent het bestuur twee nieuwe candidaten te moeten voordragen.
    Als candidaat hebben zich beschikbaar gesteld de heren J.A.H. Engelman uit Huizen en Mr. C.J.M. Kramers uit 's-Gravenhage.
    Namen van eventuele tegencandidaten dienen vóór 1 oktober a.s. gesteund door de handtekeningen van tenminste 10 leden in het bezit te zijn van de secretaris.
13. Rondvraag.
14. Sluiting.

16e Opgave van aanvulling en wijziging op de ledenlijst van september 1987.

Nieuwe leden:

Kamerling C.G., Prins Hendrikweg 9 A, 3941 GC Doorn 1 en 11 X
Kuipers D., Zwedenstraat 15, 3402 TG IJsselstein (U) alg. + 1, 4, 5, 15, 19, 20, 21, 23 + Korps Comm. Tr.
Linthorst Mr. J., Niermansgang 101, 7514 DN Enschede 9, 15, en mil. straf- en tuchtr.
Popijus H.C., Prins Bernhardstr. 28, 3331 BR Zwijndrecht algemeen
Swaving Dijkstra-Albarda mevr. J.E.J., Koninginnestraat 45, 4818 HA Breda algemeen
Zaagman W.J., Julianaplein 16, 2771 EE Boskoop 3, 4, 5 en algemeen

Opgezegd:

Beckers P.G.H., Allersma 22, 5655 CE Eindhoven
Verhoef W.T., Tielekeshoeven 119, 5242 KG

Rosmalen

Overleden:
Duffels E.J.A., Van Speykstraat 97, 2518 EW 's-Gravenhage
Ruys J.A., Laan van Vollenhoven 2419, 3706 HG Zeist

Adreswijzigingen:
Dunnen W. den (afd. corr. 18), Eekhoornrade 50, 2544 VB 's-Gravenhage, tel.: 070-3679631
Hoof drs. J.P.C.M. van (afd. corr. 1), Arbikozenstraat 224, 2564 VZ 's-Gravenhage, tel.: 070-3251955
Klein Baltink G.D., Klooster 6, 7232 BB Warnsveld
Prinsen mej. N.J.A.M., Dr. Ahausstraat 196, 5042 EL Tilburg
Rijnders J.D., Schoolbrink 9 B, 9333 PK Langelo
Stichting Korpsbezit Mariniers, Koningin Julianaweg 116, 3155 AS Maasland
Engeland E.A.J. van, Prinses Beatrixstraat 44, 6566 BW Millingen aan de Rijn

Correctie 14de opgave:
Weekenstroom moet zijn Weekenstroo.

★

VAANDEL VAN DE KOLONIALE RESERVE

In verband met een aanstaande publicatie omtrent 'De vaandels van het KNIL', zoekt de auteur contact met personen, die weten wat er met dit KNIL-vaandel gebeurd is toen de Duitse troepen in mei 1940 ons land bezetten.
Het vaandel was in voorgaande normale tijd bij het onderdeel te Nijmegen. In de mobilisatie van 1939 werd de Koloniale Reserve in Aalsmeer gelegerd. Wat is er met het vaandel gebeurd tijdens de Duitse bezetting? Heeft de bezetter het in beslag genomen of is het vaandel ondergedoken geweest en zo ja, onder welke omstandigheden en wie had er de hand in?
Gaarne Uw antwoord - hoe gering ook - schrijven aan C.A. Heshusius, Van Alkemadelaan 350 / apt 316, 2597 AS Den Haag. U kunt ook bellen: 070-324.84.95. Bij voorbaat dank voor iedere reactie.

Wie kan ons helpen aan de huidige adressen van:

Oeveren F.J. van, Snoekenveen 727, 3205 CH Spijkenisse.
Straten F.C. van, Quellijnstraat 15 I, 1072 XM Amsterdam.
Westenberg J.H.C., P.C. Hooftstraat 15, 5421 PD Gemert.

★

Uitnodiging van de Documentatiegroep '40-'45 aan onze leden

Excursie op 29 september 1990 naar het Museum te Groesbeek en het Reichswald (Duitsland).

Het programma luidt:
Ca. 10 uur vertrek per touringcar vanaf station Nijmegen. Men kan ook op eigen gelegenheid naar het Bevrijdingsmuseum te Groesbeek gaan.
Ca. 10.30 uur lezing in het museum door Pastor Thuring over de strijd in de omgeving van Groesbeek tijdens de tweede wereldoorlog.
Vervolgens een lunch en daarna vertrek per bus naar het Reichswald. Na terugkeer in Groesbeek kan het Museum bezichtigd worden. De bus brengt U daarna weer naar station Nijmegen, alwaar men ca. 17.00 uur denkt aan te komen.

De kosten bedragen *f* 37,50 per persoon en de aanmelding dient te geschieden door overmaking van dit bedrag vóór 8 september a.s. op girorekening nr. 617 000 of op bankrekening nr. 66 37 63 487 ten name van de Penningmeester van de Documentatiegroep '40-'45 te Borculo onder vermelding 'excursie, maakt wel/niet gebruik bus Nijm/Groesb.' *)
Het is aan te raden een paspoort of ander grensdocument mee te nemen.

Opmerking:
Bij te grote deelname gaan de eigen leden van de Documentatiegroep '40-'45 voor. Het overgemaakte geld zal dan teruggestort worden.

*) doorhalen hetgeen niet van toepassing is.

JAARVERGADERING 1990

De jaarlijkse algemene ledenvergadering vindt plaats op zaterdag 10 november in het Militaire Luchtvaart Museum te Soesterberg. Traditiegetrouw heeft ons bestuurslid, Generaal-majoor der Koninklijke Marechaussee b.d. F.J. van Lier de leiding bij de veiling t.b.v. de Stichting Diekerhoff-fonds. Indien U voor deze veiling nog artikelen beschikbaar heeft, geeft U dit dan even door aan één der bestuursleden.

DAGINDELING JAARVERGADERING:

09.00 uur	Inrichten ruilbeurs (tot 09.45 uur).
10.00 uur	Ruilbeurs.
12.30 uur	Lunch.
13.30 uur	Veiling t.b.v. de Stichting Diekerhoff-fonds.
14.00 uur	Lezing te houden door drs. J.P.C.M van Hoof over de Slag aan de Boyne 1690.
15.00 uur	Pauze.
15.30 uur	Jaarlijkse Algemene Ledenvergadering.
16.30 uur	Sluiting.

JAARVERSLAG VAN DE SECRETARIS
Periode juli 1989-juli 1990

A. Bestuur:
de samenstelling van het bestuur is ongewijzigd gebleven.

B. Correspondentschappen:
Afd. 11: de heer J.H.M. Berlemon heeft deze afdeling overgedragen aan de heer E.H. Brongers.
Afd. 12: de heer G. Frazer is helaas overleden. De heer D.E.J. Stoot heeft deze afdeling overgenomen.

C. Evenementen:
Op 20 augustus 1989 verscheen in de serie enveloppen, gewijd aan Nederlandse schilders van militaire taferelen onze vierde envelop met het thema '160 jaar Grenadiers en Jagers'. De afbeelding is van de hand van de schilder A.M. Luyt. Zijn levensbeschrijving geschreven door de heer J. Bartels, is als bijsluiter bijgevoegd.

23 september 1989 najaarsexcursie naar Den Oever en Kornwerderzand. Hiervoor bestond veel belangstelling. Het was een zeer interessante excursie, uitstekend geregeld door de heer J. van den Berg.

21 april 1990 filmdag te Soesterberg met films van de Tweede Wereldoorlog ingeleid door de heer drs. J.P.C.M. van Hoof en uit Nederlands Indië, ingeleid door de heer ir. W.L. Brocades Zaalberg. 's Middags was er een lezing over het militaire leven in Nederlands-Indië, door de heer C.A. Heshusius.

19 mei 1990 voorjaarsexcursie naar Huize Doorn te Doorn en 's middags naar de Stichting collectie militaire traditie 'Jaap van der Burg' te Driebergen. De deelnemers genoten van beide interessante musea. De leiding van deze dag was in handen van de heer jhr.mr. D.J.H.N. den Beer Poortugael.

D. Vergaderingen:
11 November 1989 jaarlijkse ledenvergadering te Soesterberg met ruilbeurs, veiling t.b.v. de Stichting Diekerhoff-fonds, onder de enthousiaste leiding van de heer F.J. van Lier. Verder een lezing door de heer G. van Zuijdam over '175 jaar Koninklijke Marechaussee'.

7 juli 1990 jaarlijkse bijeenkomst van bestuur met de afdelingscorrespondenten in het Museum van de Koninklijke Marechaussee te Buren. Na de lunch was er gelegenheid de interessante tentoonstelling over bezetting en bevrijding van Nederland te bezichtigen.

Een oproep aan de afdelingscorrespondenten te trachten eens in eigen kring een lid te werven voor onze vereniging bracht tot dusver twee nieuwe leden op!

Het algemeen bestuur heeft in het verslagjaar 8 maal vergaderd te weten in Breda (2x), Buren (3x), Delft (1x), Gouda (1x) Hilversum (1x).

E. Correspondentie en contacten:
Het aantal vragen om inlichtingen van uiteenlopende aard breidt zich steeds meer uit. Het is opvallend dat veel verzoeken uit het buitenland komen omdat onze vereniging is opgenomen in gidsen van de Nederlandse Ambassades. Steeds vaker wordt een uitnodiging ontvangen om aanwezig te zijn bij de presentatie van boeken of bij de opening van tentoonstellingen.
Eveneens is gebleken dat artikelen uit 'Mars et Historia' nog al eens genoemd of aangehaald worden in diverse bladen (onder vermelding van bron).

De goede samenwerking met andere verenigingen die zich bezig houden met diverse aspecten op militair gebied blijft bestaan. Het is echter moeilijk elkaars activiteiten tijdig te vermelden in de respectievelijke bladen omdat niet alle bladen eenmaal per maand verschijnen.

F. Lustrum 1991:
De lustrumcommissie bestaande uit de heren jhr.mr. D.J.H.N. den Beer Poortugael, J. van den Berg, B.C. Cats, dr. F. Snapper, B.W. Wagenaar en J. Zijderveld is druk bezig met de lustrumactiviteiten. Indien U nog voorwerpen heeft voor de tentoonstelling 'Burgers in 't geweer, schutterij 1813-1907' kunt U contact opnemen met de heer Den Beer Poortugael (tel. 03438-17132) of met een van de andere lustrumcommissieleden. Er zal, evenals bij de vorige lustra een lustrumnummer van 'Mars et Historia' verschijnen.

G. Ledental:
Helaas kan ik U niet melden dat wij de magische grens van 500 leden zijn gepasseerd, integendeel, wij hebben op het moment dat ik dit schrijf, 457 leden. Zal ons 25-jarig bestaan gevierd worden met 500 leden?

P.H.Th. Dumon, secr.

TUSSENTIJDSE EXCURSIE!

Op zaterdag 6 oktober 1990 vindt bij voldoende deelname een excursie plaats naar het PTT-Museum, Zeestraat 82 te 's-Gravenhage. Toegang gratis voor onze groep.
Dit museum is ook voor niet-filatelisten zeer interessant in het bijzonder door de nu ingerichte tentoonstelling 'Verboden Berichten'. Deze tentoonstelling is tot stand gekomen in samenwerking met het 'Zuid-Hollands Verzetsmuseum' te Gouda.
Het is in mei van dit jaar vijftig jaar geleden dat de Duitsers ons land binnenvielen. Met deze tijdelijke expositie wil het PTT-Museum het illegale communicatienet van het georganiseerde geheime verzet, dat tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederland ontstond, herdenken. De tentoonstelling geeft een beeld van de infrastructuur van en de gevaren verbonden aan het communicatienet dat achter de rug van de Duitse bezetters om in de oorlogsjaren werd aangelegd. Naast bekende illegale methoden, waaronder radioverbindingen en de illegale pers, ziet U uniek materiaal over een verboden telefoonnet binnen het landelijk PTT-net en de enig overgebleven stoorzender, die in opdracht van de Duitsers is gebouwd. Deze moest in de oorlog Engelse nieuwsuitzendingen storen.
Het illegale telefoonnet binnen het landelijk PTT-net is in de Tweede Wereldoorlog door individuele PTT-werknemers gerealiseerd.

PROGRAMMA:

10.00-10.30 uur Ontvangst met een kopje koffie, thee of frisdrank.

10.30 uur Inleiding door de Directeur van het Museum, drs. B. Koevoets (reserve majoor der Jagers).

Aansluitend een begeleide rondgang, waarbij demonstraties gegeven worden van bijvoorbeeld een postsorteermachine en een telefooncentrale als in gebruik van 1912 tot 1942. Vervolgens aperitief en lunch voor eigen rekening in het museumrestaurant, waarna vrije rondgang door het museum en langs de tentoonstelling. Voor deelname kunt U zich vóór 22 september a.s. opgeven bij mevrouw P.H.Th. Dumon, Aart van der Leeuwlaan 56, 2624 LD Delft, telefoon: 015-567 564, tevens onder vermelding of U al dan niet aan de lunch wenst deel te nemen.
Prijzen: wijn en bier *f* 2,50; frisdrank *f* 2,- en een eenvoudige lunch, bestaande uit soep, broodjes kaas en vlees, krentebol, fruit, koffie, thee, melk) *f* 12,50.
Het museum is per openbaar vervoer te bereiken met de tramlijnen 7 en 8 en de buslijnen 4, 5, 13 en 22 (uitstappen halte Javastraat).

NAJAARSEXCURSIE
zaterdag 24 november 1990

De najaarsexcursie 1990 voert ons op 24 november a.s. wederom naar Brussel. Het aantal deelnemers is om verschillende redenen gesteld op 54.
De kosten bedragen *f* 60,- voor leden en *f* 65,- voor introducé's. De aanmeldingen worden in volgorde van binnenkomst geboekt.
Vertrek op 24 november: om 09.30 uur van het NS-station te Breda.
De leiding van de reis is in handen van de heren G. Dhaenens en J. van den Berg.

REISBESCHRIJVING

Ons bezoek aan Brussel vangt aan bij het Rijkswachtmuseum, gelegen op het terrein van de Rijkswachtkazerne te Etterbeek, waar tevens het Stafkwartier is gevestigd. Tegenover de kazerne bevindt zich het monument van de gesneuvelde Rijkswachters, voorstellend een onderofficier in het uniform van vóór 1914 met mantel en berenmuts.
Het museum zelf bestaat uit een afdeling voertuigen, een sectie traditie met de vlag van het korps, oude uniformen en herinneringen, een zaal met uniformen van buitenlandse politiekorpsen en een wapenkamer.
Na het bezoek aan de Rijkswacht gaan we met de bus naar het Jubelpark 'Cinquantenaire'. De bouw van dit complex prestige gebouwen ving aan in 1880, het jaar waarin de vijftigste verjaardag van de onafhankelijkheid werd gevierd en kwam gereed in 1905. Het unieke complex is karakteristiek voor de regeringsperiode van Koning Leopold II.
Thans is het een uitgebreid cultureel centrum. Men vindt er een museum kunst en geschiedenis, het legermuseum en een museum oude beschavingen. In de openlucht zijn voorts kunstwerken opgesteld en vindt men er Autoworld.
Prachtige tuinen en parken omlijsten het geheel.
In het cafetaria van het museum Kunst en Geschiedenis gebruiken we de lunch. Het aperitief is voor eigen rekening.
Na de lunch begeven we ons naar het Legermuseum. Dit museum vond zijn oorsprong in de militaire sektie van de Internationale Wereldtentoonstelling van 1910. Het is te danken aan de heer Louis Leconte, toen officier bij de Carabiniers dat de militaire afdeling mocht blijven bestaan en onderdak vond in de oude abdij van Ter Kameren. Na de eerste wereldoorlog namen de collecties snel toe en werden overgebracht naar waar ze nu nog te zien zijn, de Noordhallen van het 'Cinquantenaire'. Daar zijn de afdelingen van de Brabantse omwenteling 1787 tot en met de eerste wereldoorlog ondergebracht, later aangevuld met herinneringen aan de tweede wereldoorlog, alsmede pantser- en luchtvaartafdelingen.
Aan het einde van de middag zal de bus ons naar het centrum van Brussel brengen voor een korte wandeling door de Madeleinestraat, Spoormakersstraat, Lombardestraat, Stoofstraat met een bezoek aan de oudste burger van de stad om te eindigen op de Markt. Vandaar vertrekt de bus weer richting Breda.
*)
Tot ziens in Brussel!

Guy Dhaenens

* *In het Rijkswachtmuseum dient U zich te legitimeren, vergeet dus Uw paspoort niet!!!*

DE DONDERBUS

Inkoop Verkoop Ruil

Antieke wapens, Orden, Militaria, Uniformen, Uitrustingsstukken, Documentatie Eerste en Tweede Wereldoorlog. Aankopen van gehele verzamelingen.

Adres:
Oostzeedijk beneden 231 A
3061 VW Rotterdam.
Geopend: vrijdag 19-21 uur,
zaterdag 10-18 uur.
Telefoon: 010-4140267
01862-2338
3274 ZJ Blaaksedijk - NL

BOEKBESPREKINGEN

'Patrouilleren voor de Papoea's'

In de serie 'Bijdragen tot de Nederlandse Marinegeschiedenis', een gezamenlijke uitgave van de Afdeling Maritieme Historie van de Marinestaf en Uitgeverij de Bataafsche Leeuw, is deel 5, 'Patrouilleren voor de Papoea's' verschenen. De auteurs: Kapitein ter zee b.d. R.E. van Hoest Pellekaan, Commandeur b.d., I.C. de Regt en J.F. Bastiaans, hebben met deze studie een bijzondere prestatie geleverd. Een verantwoorde geschiedschrijving over de politieke en militaire ontwikkelingen in het voormalige Nederlands Nieuw-Guinea ontbrak tot nu toe. Weliswaar kwamen er bij de historische secties van de Koninklijke Landmacht en Koninklijke Luchtmacht ook een aantal studies tot stand, maar tot externe publikatie is het nimmer gekomen.
Het strekt de Koninklijke Marine, in het bijzonder de Afdeling Maritieme Historie, tot eer dat zij deze belangrijke bijdrage tot de Nederlandse militaire historie het licht hebben doen zien.
'Patrouilleren voor de Papoea's' bestaat uit twee boeken, 5a en 5b. Het eerste boek behandelt de periode 1945-1960, in het tweede boek wordt de periode 1960-1962 onder de loupe genomen. Vooral het tweede boek zal velen interesseren. In de periode 1960-1962 werd vaak het onmogelijke gevraagd van hen die, in dienst van de Koninklijke Marine, in Nieuw-Guinea dienden. Verlucht met een groot aantal kaarten, foto's en schematische overzichten vormen beide boeken een uniek historisch document.
De Bataafsche Leeuw stond borg voor een perfekt verzorgde uitgave. Een uitgave die in geen enkele bibliotheek mag ontbreken.

'Patrouilleren voor de Papoea's', De Koninklijke Marine in Nederlands Nieuw-Guinea/R.E. van Holst Pellekaan, I.C. de Regt en J.F. Bastiaans; De Bataafsche Leeuw; deel 5a, periode 1945-1960, ISBN 90.6707.197.8 geb., prijs *f* 58, 50; deel 5b, periode 1960-1962, ISBN 90.6707. 243.5 geb., prijs *f* 58,50.

J. van den Berg

Vliegveld Venlo

Slechts bij weinigen is bekend, dat tijdens de tweede wereldoorlog nabij Venlo één der grootste Luftwaffe bases was gelegen. De ondermeer op deze 'Fliegerhorst' gestationeerde nachtjagers, vormden een geduchte hindernis voor de geallieerden tijdens hun luchtoperaties tegen Duitsland. De uit twee delen bestaande studie begint met het ontstaan, al voor de oorlog, van het veld, toen de Grote Heide geheten.
Op 4 oktober 1788 werd reeds op dit terrein een ballon opgelaten, zo blijkt uit notities van Pastor C. van Postel. In 1911 was Venlo ook halteplaats voor de 'Europese Rondvlucht'. Gebruik makend van de door Harrie Keulards verzamelde documenten, fotomateriaal en andere gegevens uit binnen- en buitenland over de 'Fliegerhorst' Venlo, heeft Derix een belangrijke bijdrage geleverd tot de geschiedenis van Nederland in de tweede wereldoorlog. Een enkel schoonheidsfoutje, zoals het onderschrift bij de afbeelding van 'De Vijf Vingers' op pag. A13 nemen we voor lief. Het onderschrift luidt: 'het demonstratie 'De Vijf Vingers aan één hand' dat deelnam aan de luchtvaartdag in 1937 ten bate van de vereniging 'De Militaire Trom', vlnr. Van Weerden, Versteegh, Van der Griend, Bakkenes en Janssen' moet zijn: Van Weerden Poelman, Versteegh, Jongbloed, Van der Griend en Bakkenes. Overigens bestond het team in 1937 niet meer. Met het vertrek van Versteegh in 1935 naar Nederlands-Indië hield het op te bestaan. Een nieuw team onder leiding van Van Weerden Poelman werd vaak ten onrechte 'De Vijf Vingers' genoemd.

Vliegveld Venlo/Jan Derix, Derix Tekstprodukties/Horst; ISBN 90.73401.03.8 (compl); behalve in de boekhandel ook verkrijgbaar door overmaking van *f* 79,50 (winkelprijs) op giro 353 365 van DT-Produkties te Horst.

J. van den Berg

De Stelling Kornwerderzand 1932-1936, Betonnen verdedigingswerken op de Afsluitdijk.

Voor het vijfde jaar in successie is in de provincie Friesland de stichting 'Monument van de Maand' aktief. Deze stichting stelt zich ten doel een ieder kennis te laten maken met het rijke monumentenbezit van Friesland. Acht maal per jaar, gedurende de periode april t/m november, staat één der Friese monumenten centraal en mag dan de titel dragen 'Monument van de Maand'.
Als tweede 'Monument van de Maand' in 1990 fungeerde het Kazemattenmuseum Kornwerderzand, in 1989 onderdeel van onze najaarsexcursie.
De officiële opening, waarbij uw recensent aanwezig mocht zijn, vond plaats op 5 mei j.l. Gelijktijdig met de opening werd het boekje gepresenteerd 'De Stelling Kornwerderzand, Betonnen verdedigingswerken op de Afsluitdijk 1932-1936'. Op deskundige wijze, verlucht met een groot aantal illustraties, beschrijven de auteurs, Mart van Deventer en Marina F. Fermo, de geschiedenis van de Stelling Kornwerderzand.
Van alle tot nu toe gepresenteerde 'Monumenten van de maand' zijn dergelijke boekjes verschenen. Te samen vormen zij een indrukwekkende documentatie over de geschiedenis van de Friese monumenten.
U kunt de boekjes bestellen door overmaking van *f* 15,- per deeltje (*f* 12,50 + *f* 2,50 verzendkosten) op rekening nr. 33.54.01.503 bij de Rabobank Leeuwarden (postgiro van de Rabobank: 800701) t.n.v. 'Monument van de Maand'/Leeuwarden. Voor meer informatie over de boekjes kunt U zich wenden tot: Mw. A.M. Raukema, projektmedewerkster 'Monument van de Maand', postbus 801, 8901 BP Leeuwarden, tel.: 058-134 615.

J. van den Berg

H.M. Zijlstra-Zweens, 'Of his array telle I no lenger tale. Aspects of costumes, arms and armour in Western Europe 1200-1400', Amsterdam 1988, Rodopi. 142 blz. Prijs *f* 48,-; Editions Rodopi bv., Keizersgracht 302-304, 1016 EX Amsterdam.

Enige tijd geleden werden wij door de heer Kl. Sierksma in de rubriek 'Militariade' van de heer F.J. van Lier op het bestaan van dit boek geattendeerd. En terecht.
Tegenwoordig is het mogelijk om op reeds gepubliceerde artikelen te promoveren en deze dissertatie is daar een voorbeeld van. De artikelen waren degelijk genoeg, dus de auteur hoefde alleen nog voor kop en staart te zorgen, voor 'Introduction' en 'Summary'. Jammer is wel dat je blijft merken dat het afzonderlijke bijdragen betrof, het hangt wat als los zand aan elkaar. Ofschoon de hoofdstukken zeker alles met elkaar te maken hebben, mist het werk een zekere structuur. Er zit wel genoeg lijm in, maar niet voldoende lijn.
Desniettegenstaande is het een boek van klasse. Het artikel 'Een stad in 't geweer' over Deventers aandeel in de oorlog van 1362 waarbij het kasteel Voorst met succes werd belegerd, is echt een juweeltje. Aan de hand van rekeningen komen de logistieke aspecten boven tafel. Dr. Zijlstra heeft een mooie, licht ironische stijl van schrijven. Althans in het Nederlands; de drie Engelstalige hoofdstukken lezen niet prettig.
De eerste vier hoofdstukken gaan over het krijgstenu en kleding in het algemeen, in het genoemde tijdvak. Waar nodig is de tekst met illustraties verlucht. Van belang is hier dat de schrijfster de buitenlandse terminologie op die van onze streken en het Middelnederlands afstemt. Bijvoorbeeld: Eng. 'Hauberk', Du. 'Halsberg', Ned. 'Maliënkolder'. Bij bronnenonderzoek erg nuttig, veel nieuws staat er alleen niet in.
Nog niet genoemd is het hoofdstuk 'Van weer en wapenen'. Het uitgangspunt is hier de nalatenschap van Floris V (eerder door prof. Gerrits aan de orde gesteld op de 'Muiderslotconferenties' over het dertiendeëeuwse Holland), waarbij ook het wapentuig wordt besproken dat bijvoorbeeld bij Zierikzee (1304) werd ingezet.
Enkele opmerkingen: waar is afbeelding 36 (p.25)? Jammer dat de etymologie van het woord 'Brabanciones' (voor huursoldaten, p. 77) ontbreekt. Op p. 97 staat dat de 'enenhoghen' zelden 'werkelijk even hoog als de muur' van stede of veste waren.
Niettemin was de Vlaamse catte bij Zierikzee nog een stuk hoger dan de stadswal.
Waarom dat toch de naam 'evenhoghe' en wat is het nut van een lage aanvalstoren?

Drs. R.P. de Graaf

Utrecht als militaire stad (Brochurereeks van de Sectie Militaire Geschiedenis nr. 6), samengesteld door drs. J.P.C.M. van Hoof (Sectie Militaire Geschiedenis LAS tevens lid onzer vereniging en drs. A.A. Luttik (Sectie Voorlichting COKL) is uitgegeven ter gelegenheid van de ingebruikneming van de Luitenant-Generaal Knoopkazerne in Utrecht op 17 oktober 1989.

In deze publikatie wordt onder meer aandacht besteed aan de rol van de Domstad in de Nederlandse militaire geschiedenis en het toenmalige militaire leven alhier. Tevens bevat dit boekwerkje een 'historisch overzicht van de bestaande en reeds verdwenen militaire objecten in en om deze stad.

Gratis exemplaren van het boekje zijn schriftelijk aan te vragen bij: Sectie Voorlichting COKL, Postbus 90.031, 3509 AA UTRECHT.

W. Janssen en H.Stehkämper, Der Tag bei Worringen. 5 juni 1288, (Veröffentlichen der Staatlichen Archive des Landes Nordrhein-Westfalen, Reihe C: Quellen und Forschungen, Band 27), Dusseldorf 1988, 478 blz.

P. Avonds en J.D. Janssens, Politiek en literatuur. Brabant en de Slag bij Woeringen (1288), Centrum Brabantse Geschiedenis, Universitaire Faculteiten St.Aloysius Brussel 1989, 144 blz.

In 1988 was het 700 jaar geleden dat de grote slag bij Woeringen plaatsvond: het was hartverwarmend om te zien hoeveel aandacht er op universitair niveau aan werd besteed. Ongeveer gelijktijdig met het plaatsen van mijn bijdrage in dit blad verschenen er verschillende studies, waarvan ik de twee belangrijkste hier heb uitgekozen. Aan de twaalf Duitstalige artikelen in 'Der Tag bei Worringen' ligt stuk voor stuk een gedegen bronnenstudie ten grondslag. Vier bijdragen komen van Nederlandse historici, verbonden aan het Rijksarchief Limburg of de Katholieke Universiteit Nijmegen. De veldslag komt er zeer bekaaid van af. Het is duidelijk dat de auteurs helemaal niet geïnteresseerd zijn in het verloop van de strijd. Het gaat alleen nog om oorzaken, coalities, familierelaties, leenrechtelijke verwikkelingen, gevangenschappen en losgelden, vredesverdragen, kortom om politiek. Alle belanghebbende gewesten komen aan bod. Hoe gaat het als de kerk zich te veel met politiek bemoeit en zich in een oorlog stort? Dit is 'au fond' de rode draad in het boek, waarin aartsbisschop Siegfried van Keulen de rol van anti-held vervult. Krijgshistorisch van belang zijn vooral het artikel van U. Lehnart over de deelnemers aan de veldslag en het artikel van E. Voltmer over de kasteelkar van de aartsbisschop. Ik veronderstelde dat aan iedere zijde ruim 2000 'cavaleristen' vochten. Lehnart komt iets hoger uit: aan Brabantse zijde tussen de 2000 en 2500 en aan Keulse zijde tussen de 2500 en 3600 ruiters, waarvan ongeveer de helft van adel. In totaal zouden er die dag zo'n 10.000 man aan de acties hebben deelgenomen. 'Politiek en literatuur' is het werk van twee mediëvisten: historicus P. Avonds en Neerlandicus J.D. Janssens. Avonds onderzoekt wat de Brabantse hertog Jan niet met Woeringen bereikt had. Geen heerschappij over Limburg, geen controle over de handelsweg Brugge/Keulen en geen van het Duitse rijk onafhankelijk Brabant. Avonds gaat uitvoerig in op de voorgeschiedenis en werpt nieuw licht op de vraag: wie was Jan van Heelu en hoe betrouwbaar is zijn Rijmkroniek? Aangaande dit laatste wijst hij op een tweede 'oorlogsverslaggever' Ottokar (+1320). auteur van de Steirische Reim-chronik. Volgens Avonds geeft deze 'een veel vollediger en dynamischer beeld van de slag, door meer over de rol van het Bergse voetvolk te vertellen.
In welke mate dit inderdaad zo zou zijn, blijkt niet uit het boek, want hier eindigt helaas de tekst: 'Over het verloop van de slag bereiden wij een grondige studie voor', aldus Avonds. Wat hij hier kort over Woeringen schrijft, wisten wij eigenlijk al, gezien zij artikel in Literatuur, 5, 1988 no.4: 196-204. Zijn ideeën lijken niettemin waardevol (maar, denk ik, meer ook niet). Prof. Janssens houdt zich hier beroepshalve meer met letterkundige mythen dan met de historische werkelijkheid bezig. In de oudste Brabantse kronieken blijkt sprake te zijn van verschillende ideologische koncepties. De Brabantse hertogen gingen er prat op, via Karel de Grote (+814), over Trojaanse voorouders te kunnen beschikken. Dit kwam goed van pas in hun streven om het oude Middenrijk uit + 900, 'Lotharingen', te veroveren, Zelfs speelt de verre verwantschap met de roemrijke kruisvaarder Godfried van Bouillon hierbij, evenals de zogenaamde Zwaanridder-sage, een grote rol.

Drs. R.P. de Graaf

Aanmeldingsformulier
JAARLIJKSE ALGEMENE LEDENVERGADERING
10 november 1990

Ondergetekende: .....(naam)

.....(adres) .....(woonplaats)
zal de jaarlijkse algemene ledenvergadering op 10 november a.s. bijwonen. Hij/zij *) neemt als introducé(e)(s) mee . . . personen.
Hij/zij *) zal de kosten (*f* 20,- per persoon mèt lunch of *f* 5,- per persoon zònder lunch) vooraf overmaken aan de penningmeester van 'Mars et Historia' te Wassenaar, giro: **29 40 790** of rek.nr **65.82.12.125** van de NMB te Wassenaar.
Hij/zij *) wenst wel/niet *) te beschikken over tafelruimte t.b.v. de ruilbeurs.

Hij/zij *) stelt onderstaande artikelen ter beschikking voor de veiling t.b.v. de 'Stichting Diekerhoff-fonds':

.....

(eventueel vervolgen met bijlage(n).

(plaats).....(datum) .....

Handtekening: .....
*) Doorhalen wat niet gewenst is.

Vóór 20 oktober opsturen naar J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda.
(Indien U ons mooie blad niet wilt beschadigen, gebruik dan een briefkaart.)

Gaarne duidelijk invullen *MET* of *ZONDER* lunch!

AANMELDINGSFORMULIER NAJAARSEXCURSIE 1990 BRUSSEL

Ondergetekende, ...(naam)

.....(adres) .....(woonplaats)

.....(tel.nr.)

Hij/zij *) neemt onderstaande personen als introducé(e)(s) mee:

.....

.....

Hij/zij *) zal de kosten (*f* 60,- voor leden en *f* 65,- voor introducé's) vooraf overmaken aan de penningmeester van 'Mars et Historia' te Wassenaar, giro **29 40 790** of rek. nr. **65.82.12.125** van de NMB te Wassenaar.

(plaats) .....(datum) .....

Handtekening: .....

*) Doorhalen wat niet gewenst is.

Vóór 1 november a.s. opsturen naar J. van den Berg, Cronestein 85, 2804 EL Gouda (tel.: 01820-34283).